

Univerzita Komenského v Bratislave
Prírodovedecká fakulta

DEMOGRAFICKÝ, GEOGRAFICKÝ A
SOCIOLOGICKÝ ASPEKT FENOMÉNU
SINGLES NA SLOVENSKU A V EURÓPE

2007

Mgr. Michal Drotován

Univerzita Komenského v Bratislave
Prírodovedecká fakulta
Katedra humánnej geografie a demogeografie

**Demografický, geografický a sociologický aspekt fenoménu
singles na Slovensku a v Európe**

Bakalárska práca

Mgr. Michal Drotován

Študijný odbor: Geografia a verejná správa

Vedúci bakalárskej práce: Mgr. Branislav Bleha, PhD.

BRATISLAVA 2007

Prehlásenie:

Čestne prehlasujem, že som predloženú bakalársku prácu spracoval samostatne s použitím uvedenej literatúry a ďalších informačných zdrojov.

V Bratislave, 25.6.2007

-----
podpis autora práce

Pod'akovanie

Týmto by som sa chcel poďakovať vedúcemu mojej bakalárskej práce pánovi Mgr. Branislavovi Blehovi, PhD. za cenné pripomienky a rady pri kreovaní tejto práce. Tiež by som chcel poďakovať svojej rodine a priateľke Andrei za morálnu podporu.

ABSTRAKT

Mgr. Michal Drotován: Demografický, geografický a sociologický aspekt fenoménu singles na Slovensku a v Európe

Univerzita Komenského v Bratislave, Prírodovedecká fakulta, Katedra humánnej geografie a demogeografie

Bakalárska práca, 46 strán, 4 mapové prílohy, 2007

Bakalárska práca sa zaoberá vybranými aspektmi fenoménu *singles* na Slovensku a v Európe. Práca je rozdelená na šesť častí vrátane úvodu a záveru. Jadro práce tvoria kapitoly o základných sociologických a demografických aspektoch *singles*, ktorých súčasťou je aj definovanie samotného pojmu, a kapitola o priestorových aspektoch *singles*, ktorá je členená na dve časti. V prvej sa práca venuje vybraným krajinám Európy a prioritne Európskej únii, v druhej sa zaoberá priestorovým aspektom fenoménu *singles* v Slovenskej republike. Práca je deskriptívno-analytická a jej hlavným cieľom, ktorý je podmienený demogeografickým zameraním študijného odboru, je vystihnúť priestorového aspektu v rámci európskych krajín na jednej strane a v rámci okresov SR na strane druhej. Záver práce tvorí zhodnotenie a komparácia získaných poznatkov. Prácu dopĺňajú zoznam použitej literatúry, tabuľky a mapy. Bakalárska práca je pre obmedzený rozsah iba veľmi stručným úvodom do problematiky.

Kľúčové slová.

Singles. Rozvodovosť. Sobášnosť. Postmodernita. Lifestyles. Cenzové domácnosti jednotlivcov. Osamelý rodič. LAT.

PREDHOVOR

Fenomén zvyšovania počtu slobodných, odkladanie vstupu do manželstva, alternatívne formy spolužitia, programový život bez stáleho partnera a individualizmus sú témy, ktoré dennodenne rezonujú v časopisoch pre „moderného človeka“. Vytvára sa určité kliše, že *singles* sú egoistickí individualisti s dobre platenou prácou a bohatým sexuálnym životom. Je to však naozaj pravda?

Ku koncipovaniu tejto bakalárskej práce ma viedla zaujímavosť tejto témy a tiež skutočnosť, že na Slovensku na akademickej úrovni sa tomuto fenoménu venuje veľmi málo priestoru. Táto práca bola teda pre mňa určitou výzvou. Z dôvodu zamerania katedry na demogeografiu je jadrom tejto práce vystihnúť priestorového aspektu a pokus o jeho uvedenie do európskeho kontextu.

Na Slovensku sa veľká pozornosť venuje štúdiu rodiny a hlavne poklesu pôrodnosti a sobášnosti, aj keď je táto téma veľmi dôležitá, podľa môjho názoru sa zabúda na ľudí na druhej strane, na ľudí slobodných. Väčšinou sa iba konštatuje, že ľudia nechcú mať deti, pretože preferujú kariéru a osobné uplatnenie a záľuby. Podľa zistení uvedených v tejto práci drvivá väčšina ľudí neodmieta partnerstvo ani rodičovstvo *a priori*. Chcú si všetci iba budovať kariéru, alebo sú k tomu *de facto* donútení pracovným trhom? Je naozaj život *singles* tak skvelý, ako nám to prezentujú časopisy a televízne seriály? Úlohou tejto práce bude načrtnúť aj tieto otázky.

Úlohou geografa je analyzovať a zhodnotiť priestorový aspekt. Táto práca je pokusom o určitú priestorovú analýzu európskych krajín a slovenských okresov, kde som prioritne vychádzal zo sčítania obyvateľov, domov a bytov v roku 2001.

Už otrepanou frázou, ktorá sa stáva pravidelnou súčasťou záverečných prác, je konštatovanie nedostatku literatúry. V mojom prípade musím uviesť, že na Slovensku bolo potrebné pri koncipovaní tejto práce vychádzať iba nepriamo zo štúdií venovaných rodine. V zahraničnej literatúre je stav o poznanie lepší, nakoľko fenoménu *singles* sa napríklad v USA začali venovať už v tridsiatych rokoch 20. storočia.

Moja práca je iba veľmi stručným úvodom do problematiky, preto budem veľmi rád, ak sa stane základom a námetom pre ďalšie skúmanie a podrobnejšiu analýzu. Uvedená téma si to svojou aktuálnosťou a rozsahom určite zaslúži.

Autor

OBSAH

1	ÚVOD.....	8
2	DEFINÍCIE SINGLES.....	10
3	SOCIOLOGICKÝ ASPEKT FENOMÉNU SINGLES.....	12
4	DEMOGRAFICKÝ ASPEKT FENOMÉNU SINGLES.....	19
5	PRIESTOROVÝ ASPEKT FENOMÉNU SINGLES.....	25
5.1	VYBRANÉ KRAJINY EURÓPY.....	25
5.2	SLOVENSKÁ REPUBLIKA.....	32
6	ZÁVER A ZHODNOTENIE.....	41
7	ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY.....	43
	PRÍLOHY.....	47

ZOZNAM MÁP A TABULIEK

Tabuľka č. 1: Dôvody stavu <i>singles</i>	14
Tabuľka č. 2 : Pozitívne aspekty stavu <i>singles</i>	15
Tabuľka č. 3 : Negatívne aspekty stavu <i>singles</i>	15
Tabuľka č. 4 : Pomer slobodných vo veku 25-29 vo vybraných krajinách Európy v roku 2001.....	27
Tabuľka č. 5 : Pomer domácností jednotlivcov v súkromných bytoch vo vybraných krajinách Európy v roku 2001 (pomer k počtu obyvateľov).....	30
Tabuľka č .6 : Pomer cenzových domácností jednotlivcov v SR podľa okresov v roku 2001.....	33
Tabuľka č. 7: Pomer slobodných vo veku 25-29 podľa okresov SR v roku 2001.....	36
Mapa č. 1: Pomer slobodných vo veku 25-29 rokov vo vybraných krajinách Európy v roku 2001.....	48
Mapa č. 2: Pomer domácností jednotlivcov vo vybraných krajinách Európy v roku 2001 (pomer k počtu obyvateľov).....	49
Mapa č. 3: Pomer cenzových domácností jednotlivcov v SR podľa okresov v roku 2001.....	50
Mapa č. 4: Pomer slobodných vo veku 25-29 rokov podľa okresov SR v roku 2001.....	51

1 ÚVOD

„Vitajte v storočí singles. Okolo roku 2010 takmer polovica populácie bude mimo manželstva a polovica z ľudí, ktorí budú v manželstve, bude uvažovať o rozvode ako o postrannom úmysle. Nárast singles je najväčším sociálnym fenoménom našich čias...Všetko, od rodiny po hlavné ulice, turistického priemyslu a televíziu bude zmenené podľa novej demografie. V tomto čísle nášho magazínu oslavujeme život singles. Po prvýkrát je singles možnosť proaktívnej životnej voľby, ako auto, ktoré šoférujete, ako jedlo, ktoré konzumujete, alebo ako kniha, ktorú čítate...singles stigma je minulosťou...priatelia sú novou rodinou.“ (Observer Life Magazine)¹

Články o *singles* sú pravidelnou súčasťou magazínov pre „moderného človeka“. Mohli by sme však uvedeného človeka nazvať skôr postmoderným a postindustriálnym. *Singles* sa stali súčasťou západnej kultúry podobne ako *swells* (single women earning a lots in London), *dinkies* (double income, no kids), *yuppies* (young urban professionals) či najnovšie *muppies* (multimedial urban people pushing the internet economy). *Singles* však na rozdiel od ostatných skupín existujú od nepamäti. V každej dobe existovala skupina ľudí, ktorá rezignovala alebo nemala záujem o partnerský život. Napríklad autor slávneho *Leviathana* Thomas Hobbes či filozof kategorických imperatívov a königsberský profesor Immanuel Kant by ideálne zapadali do modernej predstavy o *singles*.

Po zániku určitých sociálnych tlakov a po rozšírení anonymity vo veľkých mestách sa *singles* stávajú bežnou súčasťou každodenného koloritu spoločnosti a vďaka relatívne vysokej kúpnej sile aj vďaka námetom producentov, filmárov, návrhárov či pracovníkov v reklame. „Veľké mestá sú rajom pre singles – ponúkajú im už špeciálne sídliska, špeciálne balené potraviny, špeciálne pracovne, špeciálne dovolenky... V západnej Európe sa ich spôsob života už dávnejšie emancipoval ako alternatívny životný štýl – v mestách ako Paríž, Berlín či Mníchov žije približne polovica obyvateľov v takzvaných jednočlenných domácnostiach. Lifestylové časopisy vyzdvihujú single život ako život plný slobody a voľnosti. Televízne seriály žnú úspechy s príbehmi o úspešných singloch, ktorí si užívajú rôzne formy nezáväzných vzťahov. Zdá sa, že budúcnosť patrí

---

¹ Observer Life Magazine.2000. The Singles Issue, 5th November 2000 cit. podľa HEATH, Sue – CLEAVER, Elizabeth. 2003. *Young, Free and Single? Twenty-something and Household Change*, p. 33.

*im: mladým, pracovne úspešným a dobrodružným... Vitajte v spoločnosti zábavy a pôžitku.*²

Lifestylový pohľad na *singles* je dostatočne známy, prezentuje túto kategóriu ako úspešných, mladých a bohatých karieristov bez záväzkov, ktorí si užívajú život plnými dúškami. Cieľom tejto práce však bude analýza sociologických, demografických a geografických aspektov tohoto fenoménu. Keďže skutočný počet *singles*, teda ľudí bez stáleho partnera či partnerky, nie je možné určiť, budeme musieť v tejto práci narábať väčšinou s nepriamymi ukazovateľmi ako je sobášnosť, rozvodovosť, cenzové domácnosti jednotlivcov, rodinný stav osôb. Uvedomujeme si, že spracovanie tejto témy bude náročné a tiež, že budeme musieť často pracovať s predpokladmi, ktoré sa nedajú exaktne empiricky overiť. Zároveň si uvedomujeme, že rozsah a náplň tejto práce je limitovaný.

Na nasledujúcich stranách sa pokúsime stručne objasniť základné aspekty fenoménu *singles* s primárnym zameraním na priestorové aspekty v rámci krajín Európy a špeciálne v rámci Slovenskej republiky. Za určitý handicap považujeme určitú neaktuálnu spôsobenú dobou od posledného sčítania obyvateľov, domov a bytov v roku 2001. Práca, ktorú predkladáme, je iba veľmi stručným úvodom do danej problematiky.

---

² ČOBEJOVÁ, Eva – HANUS, Martin. 2006. *Single, človek budúcnosti?*, s. 17.

2 DEFINÍCIE SINGLES

Pojem *singles* nie je jednoduché vymedziť. Prvé vymedzenie ponúka samotný doslovný preklad, ktorý označuje osobu s rodinným statusom slobodný, teda muža, ktorý nebol nikdy ženatý resp. ženu, ktorá nebola nikdy vydatá. V súčasnosti môžeme túto definíciu doplniť o osoby s homosexuálnou orientáciou, ktoré neboli nikdy v registrovanom partnerstve. V rámci zákonov, ktoré stanovujú vek, v ktorom môže osoba vstúpiť do manželstva, je však nutné ohraničiť spodnú hranicu tejto skupiny plnoletosťou. V Slovenskej republike pojednáva o manželstve zákon číslo 36/2005 Z.z. (Zákon o rodine), ktorý ustanovuje podmienky, za akých môže osoba vstúpiť do manželstva. Do tejto skupiny by sme však museli zahrnúť aj slobodné matky či otcov alebo tiež osoby žijúce v kohabitácii. Preto vymedzenie na základe oficiálneho rodinného statusu nepovažujeme za dostatočné. Druhé vymedzenie je na základe samotnej analýzy pojmu *singles*, ktorý sa do slovenského jazyka neprekladá. Podľa Jandourka (JANDOUREK, J. 2003) „*pojmem singles označuje jedincov, ktorí nechcú vstupovať do manželstva, pretože im život v samote v zásade vyhovuje. Motiváciou je predovšetkým väčšia možnosť venovať sa kariére, osobným záľubám, možnosť vstupovať do viacerých sexuálnych vzťahov. Druhou stranou tohoto životného štýlu sú pocity osamelosti a izolácie. Život medzi vrstovníkmi, ktorí v manželstve žijú, totiž na singles vytvára určitý tlak, aby do manželstva vstúpili aj oni.*“³ Táto definícia *de facto* vylučuje osoby s deťmi, nakoľko napríklad slobodné matky majú výrazne nižšiu možnosť kariérneho uplatnenia ako bezdetné slobodné ženy či vydaté ženy s deťmi. Tieto ženy sa podľa viacerých výskumov vyskytujú na hranici chudoby. Ruspini (RUSPINI, E. 1998)⁴ upozorňuje, že najväčšie riziko dostať sa pod hranicu biedy je možné pozorovať u slobodných matiek vo Veľkej Británii a v Nemecku, naopak vo Švédsku, Belgicku či Taliansku je toto riziko výrazne nižšie. Závisí to v prvom rade od sociálnych zákonov v danej krajine (Švédsko) ale tiež od pomoci širšej rodiny a okruhu známych (Taliansko). Jej analýza tiež hovorí, že najväčšie riziko dostať sa do pásma chudoby hrozí rozvedeným alebo odlúčeným ženám s deťmi. Toto riziko je u nich vyššie ako u slobodných žien alebo ovdovených žien s deťmi. Ak teda chápeme pojem *singles* ako život v samote a bez stáleho partnera (podľa definície Jandourka, ktorý

---

³ JANDOUREK, J. 2003. *Úvod do sociologie*, s. 119.

hovorí o *singles* ako o určitom druhu *lifestyle*), musíme z tejto skupiny vylúčiť aj slobodných rodičov. Tiež musíme vylúčiť osoby v celibáte, ako napríklad katolíckych kňazov, nakoľko nespádajú pod pojem *singles* v sociologickom zmysle.

Na nejednotnosť v definícii *singles* upozorňujú aj Hertel a Schütz at al. (HERTEL, J. – SCHÜTZ, A. at al. 2005)⁵. Podľa nich je možné rozdeliť definície *singles* do viacerých kategórií. Najčastejšie sa vo výskume používa široké ponímanie, ktoré zahŕňa ľudí so statusom slobodný, rozvedený a ovdovený. Iné definície sa nespoliehajú na zákonný rodinný status, ale odlišujú kontrast medzi ľuďmi žijúcimi osamote a ľuďmi v akomkoľvek partnerskom vzťahu. Slobodný stav je podľa niektorých autorov (napr. Kúpper) iba prechodným stavom medzi *romantic relationships* (romantickými vzťahmi). V tomto zmysle je definovaný iba ako určitá časť života a nie ako forma života. Všetky tri definície však majú spoločné, že hovoria o *singles* ako o ľuďoch, ktorí nemajú dlhodobého intímneho partnera. Tieto definície nevylučujú, že *singles* majú deti. Geißler (GEIBLER, R. 2002)⁶ upozorňuje, že by bolo vhodné určiť užší pojem *singles*, ktorý by zahrňoval osamote žijúcich v mladšom resp. strednom veku, ktorí nemajú žiadneho stáleho partnera a z vlastnej vôle dlhší čas žijú radšej sami. Navrhuje hovoriť o určitom „tvrdom jadre“ *singles*. V našej práci budeme vychádzať prioritne z druhého vymedzenia, teda budeme hovoriť o *singles* ako o ľuďoch, ktorí nemajú stáleho partnera bez ohľadu na ich rodinný status.

V rámci demografickej štatistiky je však nemožné určiť presný počet ľudí, ktorí nemajú partnera či partnerku. Delenie na základe rodinného statusu považujeme za nedostatočné, nakoľko kohabitácie nie sú dostatočne štatisticky pokryté a štatistika tiež nezahŕňa počet ľudí bez partnera. Tiež nepovažujeme za dostatočné pracovať s údajmi o cenzových domácnostiach a domácnostiach jednotlivcov, nakoľko mnoho dospelých ľudí bez partnera žije so svojimi rodičmi, deťmi alebo priateľmi.

Najpresnejšie údaje je možné získať zo sociologických výskumov na základe reprezentatívnej vzorky respondentov. Relatívne nízky počet však neumožňuje rozlíšiť rozdiely na nižšej ako celoštátnej úrovni. V rámci štatistiky tiež budeme sledovať *singles* ako ľudí, ktorí odkladajú vstup do manželstva v zmysle definície *singles* ako prechodného stavu. Tu sa zameriame na dospelé obyvateľstvo vo veku do 40 rokov a prioritne na mladé obyvateľstvo vo vekovej kategórii 25-29 rokov, ktorá zasahuje vo

---

⁴ RUSPINI, E. 1998. *Living on the Poverty Line. Lone Mothers in Belgium, Germany, Great Britain, Italy and Sweden.*

⁵ HERTEL, J. – SCHÜTZ, A. at al. 2005. *Social Perception of Single People*, p. 6-7.

⁶ GEIBLER, R. 2002. *Die Sozialstruktur Deutschlands*, s. 421.

väčšine krajín do priemerného veku sobášnosti. Pomer slobodných ľudí v tejto vekovej kategórii nám názorne môže ukázať regióny, kde sa výrazne prejavuje sobášnosť v neskoršom veku. Za najvhodnejšie údaje o *singles* môžeme však považovať dospelých slobodných ľudí, ktorí žijú v jednočlenných cenzových domácnostiach. Táto štatistika je však nedostatočná, nakoľko nezahŕňa skutočný počet *singles*. Môžeme však na nej pozorovať zmeny v čase a priestore. Na základe vyššie uvedených problémov a nejednotnosti považujeme za vhodné pri analýze a komparácii použiť viacero kritérií hodnotenia *singles*, ako sociologické ankety, pološtandardizované rozhovory, demografickú štatistiku cenzových domácností jednotlivcov, štatistiku obyvateľstva podľa rodinného statusu a tiež nepriame kritéria ako sobášnosť, rozvodovosť či vek vstupu do manželstva.

3 SOCIOLOGICKÝ ASPEKT FENOMÉNU SINGLES

„Život bez partnera je jednou z charakteristík západných spoločnosti – v iných spoločnostiach totiž takmer neexistuje. V minulosti bolo príčinou života bez partnera niekoľko faktov: jednak bol stavom, ktorý bol oceňovaný cirkvou, umožňoval zachovať celistvosť rodinného majetku, jednak bol životným štýlom mnohých chudobných, ktorí nemali prostriedky ako zabezpečiť rodinu. V 19. storočí bol život bez partnera u mužov znakom slobodomyselnosti až libertínstva, zatiaľ čo u žien bol tento životný štýl skôr odsudzovaný. Nástup antikoncepčných prostriedkov však nakoniec umožnil žiť „mládenecký život“ aj ženám.“⁷

Medzi prvé vedecké práce, ktoré sa zaoberali *singles* môžeme zaradiť práce⁸ amerických sociálnych vedcov z tridsiatych rokov 20. storočia. Patria sem eseje a štúdie *The single woman* (Slobodná žena) od Dickinsona a Beama (1934), *The sex life of the unmarried adult* (Sexuálny život neženatých dospelých) od I.S. Wila (1934) a *Living alone and like it* (Žiť sám a želať si to) od M. Hollisa (1936).

Podľa viacerých autorov treba brať ohľad na skutočnosť, že mnohí *singles* žijú síce sami, ale nie úplne. Veľmi vhodné sa ukazuje delenie alternatívnych vzťahov na rôzne podskupiny. V českom kontexte, ktorý je veľmi podobný Slovenskej republike,

⁷ MONTOUSSÉ, M. – RENOARD, G. 2005. *Přehled sociologie*, s. 289.

⁸ podľa HERTEL, J. – SCHÜTZ, A. at al. 2005. *Social Perception of Single People*, p. 7.

uvedené podskupiny vhodne klasifikoval sociológ Tomášek. (TOMÁŠEK, M. 2006)⁹. Do prvej kategórie zaraďuje, podľa jeho názoru prekvapivo rozsiahlu, skupinu slobodných žien, ktoré udržujú vzťah so ženatým mužom. Tieto vzťahy sú výrazne otvorené, ako dokumentuje jedna z komunikačných partneriek pri výskume, 28 - ročná majiteľka kaderníctva: „*mám ženatých milencov, s jedným z nich udržujem vzťah už viac ako 11 rokov, akurát keď mám s niekým vzťah, tak on vie, že môžeme ísť len na kávu, pretože som verná vo vzťahu, takže keď už ten vzťah nemám, tak sa zase ozvem a oni sa všetci radi vrátia do starých koľají...*“ Známe kliše o permissívnej sexualite *singles* však vyvracia výskum tímu z Chicagskej univerzity¹⁰, ktorý zistil, že najmenej sexu si užijú slobodní muži a ženy bez stáleho partnera. Zo správania majiteľky kaderníctva teda nemôžeme vyvodzovať ďalekosiahle závery. Ďalšou skupinou sú tzv. víkendové manželstvá, keď sa partneri stretávajú iba vo voľnom čase a nežijú spolu v jednom byte, v anglickom jazyku sa pre tieto vzťahy zaužíva pomenovanie *living apart together* (LAT), tj. oddelene, ale spolu. Ďalšími kategóriami sú vzťahy na diaľku (*long-distance relationships*) a vzťahy na jednu noc (*one night stands*). Ďalej sú to otvorené vzťahy, keď sa partneri rozídu pre iný vzťah a neskôr sa opäť k sebe vrátia resp. partneri deklarujú svoj vzťah ako otvorený a primárny a na základe dohody nevyklučujú intímne vzťahy s inými partnermi. Ďalšou skupinou vzťahov sú podľa Tomáška vzťahy, ktoré nie sú založené na intímnych vzťahoch, alebo sú naopak sústredené na sexuálnu sféru a charakterizované ako „nevzťahové“. Tieto dve alternatívy spojuje nejednoznačné vymedzenie sociálnych rolí vo vzťahu.

V sociologických výskumoch sú často *singles* stavaní ako opozitum voči ženatým resp. vydatým osobám. Viacerí autori upozorňujú, že ženatí ľudia sú šťastnejší ako slobodní. Napríklad Stanton (STANTON, G.T. 1997)¹¹ tvrdí, že štatistiky v Spojených štátoch, ale aj v mnohých iných krajinách svedčia o tom, že ženatí muži žijú dlhšie ako slobodní, sú zdravší a šťastnejší. Ešte i ženatí muži chorí na srdce podľa prieskumov žijú v priemere o 1400 dní [teda o skoro štyri roky] dlhšie ako slobodní a zdraví muži. Najhoršie sú na tom rozvedení muži. Ženatý muž, ktorý vyfajčí škatuľku cigariet denne a viac, má len o málo väčšiu šancu zomrieť skôr ako rozvedený muž nefajčiar. Slobodní muži sú takmer dvakrát náchylnejší spáchať samovraždu ako ženatí muži a rozvedení

---

⁹ TOMÁŠEK, M. 2006. *Singles a jejich vztahy; kvalitativní pohled na nesezdané a nekohabituující jednotlivce v České republice*, s. 96-99.

¹⁰ MICHAEL, R.T et al. 1994. *Sex in America: A Definitive Survey*. cit. podľa KOHUTIAR, J. 1998. *Na západ od západu*, s. 130.

muži takmer trikrát. Uvedený konzervatívny autor stavia do popredia rodinu ako faktor šťastného života. Treba si však uvedomiť, že najvyššiu úmrtnosť majú rozvedení muži, teda muži, ktorí boli tiež ženatí. Štatistika pre slobodných nie je v tomto svetle teda tak temná.

Prieskum postoja *singles* k svojmu stavu, o jeho výhodách a nevýhodách pojednáva viacero autorov. V našej práci sa budeme zaoberať novozélandským výskumom organizácie *Relationship Services Whakawhanaungatanga*¹² (ďalej RSW) z roku 2005, prieskumu britskej organizácie *Parship* z roku 2006¹³, výskumom Hertelovej, Schützovej at al. (HERTEL, J. – SCHÜTZ, A. at al. 2005) a výskumom českého sociológa Tomáška (TOMÁŠEK, M. 2006).

Organizácia RSW v spolupráci s agentúrou ACNielsen sa v novembri 2004 pýtala reprezentatívnej vzorky 1000 ľudí na ich rodinný život, 348 z nich boli *singles*. V uvedenom výskume boli *singles* definovaní ako ľudia žijúci bez stáleho partnera. V našej práci sa zameriame na dôvody stavu *singles*, výhody a nevýhody tohoto stavu. Aj keď sa uvedený prieskum realizoval na Novom Zélande, považujeme prieskum na vhodný na sociologickú analýzu statusu *singles*. Uvedené odpovede by sa pravdepodobne vyskytli aj v Európe či na Slovensku, odlišné by boli pravdepodobne iba percentuálne pomery.

Tabuľka č. 1: Dôvody stavu *singles*

Otázka: Aké sú hlavné dôvody vášho terajšieho stavu?

Zatiaľ som nestretol/a toho vhodného/vhodnú na vzťah	63 %
Som spokojný/á so svojim stavom	44 %
Je ťažké nájsť niekoho, kto zdieľa rovnaké hodnoty alebo záujmy	39 %
Človek, o ktorého mám záujem, je už zadaný/á resp. nezdieľa náklonnosť ku mne	34 %
Dôvodom je nevydarený predošlý vzťah	26 %
Necítim sa byť pripravený na vzťah	15 %
Vzťah nie je vhodný pre môj vek alebo súčasné obdobie života	14 %

¹¹ STANTON, G.T. 1997. *Why Marriage Matters – Reasons to Believe in Marriage in Postmodern Society*. cit. podľa KOHUTIAR, J. 1998. *Na západ od západu*, s. 130.

¹² RELATIONSHIP SERVICES WHAKAWHANAUNGATANGA. 2005. *Relationships 2005. New Zealanders' Attitudes & Experiences*.

¹³ PARSHIP. 2006. *First European Singles Survey Reveals Some Surprising Results*.

Zameriavam sa hlavne na pozíciu rodiča	13 %
Trápim sa pre predošlé nevydarené partnerstvo a nemám náladu na nový vzťah	13 %
Som veľmi zaneprázdnený štúdiom a na vzťah nemám čas	11 %
Je zložité mať vzťah pre moje zamestnanie	4 %
Nie som si istý/á svojou sexuálnou orientáciou	3 %

počet respondentov 348

Zdroj: RSW

Tabuľka č. 2 : Pozitívne aspekty stavu *singles*

Otázka: Ako sú dôležité a ako ste spokojný/á s nasledujúcimi aspektmi, ktoré sa spájajú so stavom singles? (veľmi dôležité/veľmi spokojný/á)

Čas a priestor pre seba	45 % / 43 %
Môžem kontrolovať vlastné financie	43 % / 38 %
Možnosť vybrať si spôsob života, ktorý mi vyhovuje	40 % / 40 %
Možnosť robiť veci, ktoré ma napadnú	36 % / 41 %
Životný štýl, ktorý reflektuje moje hodnoty	31 % / 29 %
Čas na rozvíjanie priateľstva	30 % / 24 %
Väčšia možnosť sústrediť sa na dieťa	29 % / 27 %
Dôvera vo vlastné sily	28 % / 26 %
Kompromisy sú menej potrebné	23 % / 29 %
Cítim sa bezpečnejšie, mám väčšiu istotu	23 % / 29 %
Môžem sa viac sústrediť na kariéru	14 % / 19 %

počet respondentov 348

Zdroj: RSW

Tabuľka č. 3 : Negatívne aspekty stavu *singles*

Otázka: Aké sú z vášho pohľadu podstatné negatívne aspekty stavu singles?

Nie som tak sexuálne aktívny/á ako by som chcel/a	50 %
Nie je tu nikto prvoradý/á v mojom živote	48 %
Som bez partnerovho príjmu	38 %
Ľudia majú reči ohľadom môjho statusu	38 %
Nemôžem sa zúčastňovať akcií, ktoré sú pre páry	37 %

Musím všetko plánovať sám/sama	37 %
Nikto mi nepomôže s domácimi prácami	32 %
Nikto sa o mňa nepostará	29 %
Necítim sa byť atraktívny/á	25 %
Nemôžem mať a vychovávať vlastné deti	16 %
Strachujem sa a mám pocit zraniteľnosti	16 %
Musím si nájsť vhodných ľudí na bývanie	14 %
Nie sú žiadne negatívne aspekty spojené so statusom <i>single</i>	12 %
Nikto mi nepomáha vychovávať moje deti	8 %
Osamelosť	8 %

počet respondentov 348

Zdroj: RSW

Uvedený výskum dokladuje určitú preferenciu individuality a egocentrizmu *singles*, čo dokladajú aspekty, ktoré samotní *singles* považujú za pozitívne, tiež to dokladuje nepriamo aj umiestnenie nedostatku sexuálnych príležitostí na prvom mieste negatívnych aspektov *singles*. Túto možnosť označilo ako problém 50% respondentov, za negatívny aspekt to považuje 60% mužov a 40% žien. Na druhej strane, analyzujúc odpovede na dôvody, ktoré determinujú ich súčasný stav, môžeme vidieť, že väčšina *singles* neomieta *en bloc* partnerstvo. Zaujímavosťou je, že iba 8% respondentov považuje za negatívnu stránku osamelosť. Táto skutočnosť je v rozpore so zisteniami organizácie *Parship* v Európe.

Organizácia *Parship* v spolupráci s výskumnou inštitúciou *INNOFACT AG* zorganizovala prieskum zameraný na životný štýl *singles*. Prieskumu sa zúčastnilo viac ako 5000 respondentov z Veľkej Británie, Nemecka, Francúzska, Talianska, Španielska, Holandska, Švajčiarska a Rakúska. 40% respondentov bolo bez stáleho partnera viac ako 3 roky a 42% respondentov verilo, že nájde vhodného partnera cez internet. Tomuto médiu najviac dôverovali Francúzi (58%) a Briti (54%). Za najväčšie negatívum *singles* v Európe považovali osamelosť a za najosamelejších sa považovali Briti (51%), ktorí zároveň najčastejšie trávajú čas sami (65%), obyvatelia Veľkej Británie boli tiež najpesimistickejší v otázke ich budúcnosti, považujú sa za najhanblivejších a tiež majú najvyššiu mieru rozvodovosti. Naopak najmenej času osamote trávajú obyvatelia Španielska, ktorí najčastejšie trávajú voľný čas v spoločnosti, najrýchlejšie nadväzujú nové známosti a status *single* vo všeobecnosti hodnotia najpozitívnejšie. Podľa výskumu žije priemerne 56% *singles* samostatne, najviac vo Švajčiarsku (81%),

najmenej vo Veľkej Británii (42%). Vo Veľkej Británii žije 36% slobodných mužov vo veku 25-50 rokov zo svojimi rodičmi v komparácii s 1/5 slobodných britských žien.

Výskum Tomáška (TOMÁŠEK, M. 2006) založený na súbore 38 rozhovorov s ekonomicky samostatnými mladými ľuďmi bez partnera potvrdzuje, že väčšina *singles* neodmieta manželstvo *a priori* a *en bloc*. Z jeho rozhovorov zároveň vyplynulo, že neexistencia dlhodobého vzťahu nie je *a priori* sledovanou stratégiou, ale jedná sa skôr o následky komplexných zmien na úrovni mentality a modelov prevládajúcich v 90. rokoch, ktoré zo sebou priniesli i zmeny chovania a motivácie v oblasti profesného uplatnenia. Tomášek tiež upozorňuje na skutočnosť, že výrazná časť ľudí, ktorí sami seba zaraďujú do kategórie *singles*, udržuje nejakú formu pravidelného vzťahu.

Výskum Hertelovej, Schützovej at al. (HERTEL, J. – SCHÜTZ, A. at al. 2005) bol založený na vzorke 267 nemeckých respondentov odlišného veku a tiež rodinného statusu mimo študentov, ktorí neboli do výskumu zahrnutí. Táto štúdia bola zameraná na antagonickom vzťahu medzi ženatými a slobodnými. Potvrdila hypotézu, že vekovo starší slobodní ľudia sú vnímaní výrazne negatívnejšie ako slobodní do 30 rokov. Všetky skupiny, tj. skupiny ženatých a slobodných, ktoré boli rozdelené na mladších (do 35 rokov vrátane) a starších, uviedli, že považujú slobodných ľudí za viac osamelých a nešťastných ako je to v prípade ženatých. Uvedený výskum potvrdil, že status *singles* často nie je majoritou chápaný ako pozitívum. F. de Singly k tomu hovorí, že „*celibát* [myslí tým slobodný stav] *zostáva čiastočne stále hendikepom, pretože skutočnosť, že človek nežije manželským životom, môže byť v očiach druhých vykladaná ako nedostatok ľudskosti alebo ako príliš silné zameranie na spoločenský úspech (čo je vlastne to isté). Skutočnosť, že človek žije v páre, je vysoko cenená, pretože svedčí o tom, že vo svete, kde je silná konkurencia medzi ľuďmi, nie je identita daného jedinca obmedzená len na sociálnu dimenziu, ale obsahuje rovnako tiež hlbšie hodnoty.*“¹⁴

Zo sociologického hľadiska je tiež dôležité, z akých sociálnych a vzdelanostných skupín *singles* pochádzajú. F. de Singly¹⁵ hovorí, že v súčasnosti žijú [vo Francúzsku] osamelo žijúci skôr muži v dolnej časti spoločenského spektra a poľnohospodári, čo je spôsobené obmedzeniami, ktoré vytvára vidiecky spôsob života, a tiež tým, že ženy sobáš častejšie dovažujú za spôsob ako dosiahnuť sociálneho vzostupu. F. de Singly však hovorí, že u žien je to naopak, a že najmenej vstupujú do manželstva ženy

---

¹⁴ SINGLY, F. de. 1999. *Sociologie současné rodiny*, s. 91-92.

¹⁵ podľa MONTOUSSÉ, M. – RENOARD, G. 2005. *Přehled sociologie*, s. 289.

s dobrým vzdelaním z najvyšších sociálnych vrstiev. Katrňák (KATRŇÁK, T.2001)¹⁶ naopak upozorňuje, že ak aj je vysoké percento slobodných medzi mužmi s nízkym vzdelaním, v Českej republike môžeme pozorovať po roku 1989 nárast počtu slobodných aj medzi ženami s nižším vzdelaním, túto skutočnosť pripisuje tzv. svadobnej tiesni, keď ženy v tejto kategórii nemohli nájsť vhodného partnera (ktorý mal byť podľa štatistík starší a vzdelanejší). Mnoho žien s nižším vzdelaním, pre ktoré je manželstvo ako stratégia sociálneho vzostupu, uprednostnilo slobodný stav pred manželstvom s partnerom s rovnakým vzdelaním. Viacerí autori (napr. BERG-CROSS, L. et al. 2004)¹⁷ upozorňujú tiež na fenomén *single professional women*, keď má žena problém nájsť vhodného partnera z dôvodu jej vysokého sociálneho statusu a dosiahnutého vzdelania. Takáto slobodná žena nemôže väčšinou sobášom získať vyššiu pozíciu na sociálnom rebríčku, ale naopak jej vo viacerých prípadoch hrozí pri sobáši pokles v stratifikácii spoločnosti.

R. Geißler [analyzujúc nemecké pomery] predostiera tradičný pohľad na *singles*, kde majú zastúpenie aj *single professional women*. „Ak sa spýtame na sociálne znaky mladších osamote žijúcich osôb, udrie do očí, že majú oveľa vyššiu úroveň vzdelania ako ženatí/vydaté, nadpriemerne vysoký príjem, častejšie žijú vo veľkých mestách a riadia sa skôr postmaterialistickými hodnotami ako rovnako staré osoby, ktoré nežijú osamote. Je zaujímavé, že ženské singles hodnotia život osamote pozitívnejšie ako muži. Najmä vysoko kvalifikované ženy, pre ktoré je manželstvo a rodina skôr brzdou v zamestnaní a kariére, v tomto spôsobe života vidia výhody a dlhšie trvajúcu perspektívu. Napriek tomu je život osamote takým spôsobom života, ktorý si dobrovoľne a natrvalo vyberie len menšina ľudí a poväčšine predstavuje len prechodnú životnú fázu.“¹⁸ Heathová a Cleaverová (HEATH, S. – CLEAVER, E.2003)¹⁹ upozorňujú, že slobodní ľudia vo Veľkej Británii žijúci samostatne (v zmysle, že nežijú s rodičmi alebo partnerom) sú vzdelanejší a majú lepšiu prácu ako je v danej vekovej skupine priemer. Podľa výskumu z roku 1997²⁰ mala 1/3 Britov, vo veku 26 rokov žijúcich samostatne, maturitu (v komparácii s 1/5 celej kohorty) a polovica z nich zastávala vyššie pozície v zamestnaní (oproti 1/10). Výskum Heatherovej a Claverovej však naznačuje, že ak aj

¹⁶ KATRŇÁK, T. 2001. *Strukturální příčiny poklesu sňatečnosti a nárůstu svobodných v devadesátých letech v České republice.*

¹⁷ BERG-CROSS, L. et al. 2004. *Single Professional Women: A Global Phenomenon Challenges and Opportunities.*

¹⁸ GEIßLER, R. 2002. *Die Sozialstruktur Deutschlands*, s. 421-422.

¹⁹ HEATH, S. – CLEAVER, E. 2003. *Young, Free and Single?*, p. 34.

uvedená skupina má lepšie vzdelanie a pracovnú pozíciu s vyšším platom, s hodnotou ich zázemia je to otázne. Viacero respondentov vystriedalo za niekoľko rokov viac ako 5 bytov a 29% z nich sa po opustení rodičovského domu niekedy vrátila naspäť. Výskum *The Young Adults and Shared Household Living Project*, z ktorého vychádzali, bol zameraný na 25 domácností, ktoré obývajú a zdieľajú mladí ľudia (študenti, kolegovia alebo priatelia) v meste Southampton. Tento výskum sa najviac približuje lifestylemu pohľadu na *singles*, ako to prezentujú populárne seriály ako *Friends* či *Sex and the City*. Komparovať západnú Európu v zdieľaní bytov mladými so situáciou na Slovensku však nie je možné, pretože vo väčších mestách je výrazne poddimenzovaný trh s prenájomom bytov.

4 DEMOGRAFICKÝ ASPEKT FENOMÉNU SINGLES

Fenomén *singles* z demografického hľadiska podľa jednej teórie vychádza z premís a efektu druhej demografickej revolúcie. Tento pojem zaviedol do demografie Dirk van de Kaa v roku 1987 v článku *Europe's Second Demographic Transition*.²¹ Podľa neho označuje komplex zmien v správaní a hodnotovom systéme populácie, ktoré nadhodnocujú individualizmus a osobnú slobodu, oslabujú funkciu manželstva a rodiny a redukujú pôrodnosť na úroveň nezaručujúcu sebareprodukciu populácie. „*Druhá demografická revolúcia začala v západnej Európe v polovici 60. rokov 20. storočia sexuálnou revolúciou hneď po rozšírení hormonálnej antikoncepcie. V demokratických krajinách protestantského severu nepotrebovala iný impulz, niekde bola sprevádzaná študentskými nepokojmi (Francúzsko, Nemecko, USA) [van de Kaa a s ním aj Pastor v tichosti obchádzajú politické dôvody nepokojov ako segregácia v USA a vojna vo Vietname či mimoparlamentná opozícia v Nemecku]. Na východe a juhu Európy bránili jej šíreniu jednak diktátorské režimy, jednak tradícia a autorita katolíckej cirkvi. Určitú rolu zrejme zohrali aj jazykové rozdiely. Hranica politických blokov tvorila zároveň hranicu medzi modelmi demografického správania. Pád diktatúr znamenal aj pád starého modelu demografického správania začiatkom 80. rokov v Španielsku a Portugalsku a začiatkom 90. rokov v bývalom východnom bloku. Spolu s politickými, ekonomickými a ideovými vzormi boli zo západu prevzaté aj vzory reprodukčného*

---

²⁰ HALL et al. 1997. *The pattern and structure of one-person households in England and Wales and France*, cit. podľa HEATH, S. – CLEAVER, E. 2003. *Young, Free and Single?*, p. 34.

správania. V podmienkach východnej Európy vrátane Slovenska patria medzi priame impulzy aj ekonomické šoky.“²²

Niektorí autori však upozorňujú, že tzv. európsky typ sobášnosti bol prítomný v našich krajinách už v medzivojnovom období. Napríklad Fialová (FIALOVÁ, L. 2006)²³ hovorí o odklade sobášnosti ako o spôsobe regulácie pôrodnosti. Treba však upozorniť na skutočnosť, že uvedené obdobie je poznačené vojnou, vekom 21 rokov pre status dospelosti a tiež povinnou vojenskou službou mužov, ktorá končila spravidla vo veku 22-24 rokov.²⁴ Fialová tiež označuje obdobie po druhej svetovej vojne za „obdobie zlatého veku rodiny v podmienkach štátneho socializmu“. Môžeme teda povedať, že zmena demografického správania obyvateľov strednej a východnej Európy po roku 1989 bola iba kontinuum, ktoré bolo prerušené socializmom. Fialová tiež podotýka, že „je možné, že v populácii rastie tiež podiel osôb, ktoré vedome rezignujú na naväzovanie akýchkoľvek partnerských zväzkov.“²⁵

Naproti tomu konzervatívni autori nepripúšťajú možnosť prirodzeného vývoja a súčasnú demografickú situáciu pripisujú sexuálnej revolúcii v 60. rokoch 20. storočia. Matulník (MATULNÍK, J. 1998) tvrdí, že „medzi ideové zdroje, ktoré vytvorili predpoklady pre druhú demografickú revolúciu, patria najmä neomaltuziánstvo, eugenika, utopické koncepcie spoločnosti a feministická ideológia.“²⁶ Matulník ďalej naväzuje na diela Dumonta *Kronova hostina* a neohegeliána Fukuyamu *Veľký rozvrat* a tvrdí, že „druhá demografická revolúcia je deviáciou voči hodnotám a normám modernej demokratickej spoločnosti a predstavuje pre túto spoločnosť hrozbu jej dezorganizácie.“²⁷ Je znepokojujúce, že Pastor, Matulník, alebo Marenčáková²⁸ sa neustále odvolávajú na van de Kaa, Fukuyamu a seba navzájom, budí to podozrenie, že sa nesnažia kriticky zhodnotiť svoj výskum. Môžeme povedať, že dôležitým elementom nárastu počtu *singles* bol, hlavne u žien, nástup hormonálnej antikoncepcie. Je však podľa nášho názoru odvážne tvrdiť, že by antikoncepcia bola útokom na demokratické základy spoločnosti.

---

²¹ PASTOR, K. 2006. *Demografické dôsledky zmien demografického správania*, In: Matulník, J. et al. 2006. *Analýza sociálnych a zdravotných dôsledkov zmien demografického správania na Slovensku*, s. 22-30.

²² cit. dok., s. 24.

²³ FIALOVÁ, L. 2006. *Trendy ve sňatkovém chování obyvatelstva České republiky ve 20. století*.

²⁴ FIALOVÁ, L. 2006. *Trendy ve ...*, s. 101.

²⁵ FIALOVÁ, L. 2006. *Trendy ve ...*, s. 105.

²⁶ MATULNÍK, J. 1998. *Pokles pôrodnosti na Slovensku ako deviácia*, s. 11.

²⁷ MATULNÍK, J. 1998. *Pokles pôrodnosti na Slovensku ako deviácia*, s. 110.

²⁸ MARENČÁKOVÁ, J.- PASTOR, K. 2006. *Prirodzený pohyb obyvateľstva*, In: *Demogeografická analýza Slovenska*.

Matulník a Ritomský (MATULNÍK, J. at al. 2006) uvádzajú, že „šírenie alternatívnych životných štýlov, sexuálna revolúcia a komplex ďalších zmien v správaní obyvateľstva tvoria behaviorálnu dimenziu druhej demografickej revolúcie. Najmä kohabitácie a „single“ (keď sa o deti stará len matka) sú alternatívy voči rodine založenej na trvalom manželskom zväzku.“²⁹ Matulník a Ritomský tu podľa nášho názoru nevhodne zovšeobecňujú pojem *single* v zmysle osamelá matka s dieťaťom ako jednu z alternatív voči rodine. Osamelý žijúci rodič tvorí iba určitú podskupinu *singles* a nezahŕňa iba osoby ženského pohlavia. Ženy sú v skupine osamelý rodič prevažujúce, avšak napríklad na základe výskumu Ruspini (RUSPINI, E. 1998)³⁰ môžeme konštatovať, že vo viacerých krajinách nie sú jednoznačne dominantné, napríklad v Luxembursku tvoria muži 33,9 % a vo Švédsku 26% (podľa LEHMANN, P.- WIRTZ, C.2004)³¹ domácnosti osamelých rodičov.

Z demografického hľadiska ovplyvňujú fenomén *singles* aj nepriame faktory ako sobášnosť, zamýšľaná pôrodnosť či vek vstupu do manželstva. Tieto faktory ovplyvňujú *singles* v zmysle prechodného stavu pred manželstvom. Na základe údajov EUROSTATU z roku 2004³², môžeme konštatovať, že vo všetkých sledovaných krajinách výrazne stúpol priemerný vek mužov aj žien pri vstupe do svojho prvého manželstva. Napríklad u mužov bol priemerný vek vstupu do manželstva v roku 1992 v komparácii s rokom 2003 v Bulharsku (24,9 v. 28,2), v ČR (24,2 v. 28,4), v Holandsku (28,7 v. 30,8), v Portugalsku (26,2 v. 28,0), vo Švédsku (30,4 v. 32,9) a v Nemecku (28,5 v. 30,6). Najvyšší priemerný vek mužov pri prvom vstupe do manželstva v roku 2003 bol podľa očakávania vo Švédsku (32,9), na Islande (32,4) a v Dánsku (32,2). Naopak najnižší priemerný vek mužov pri prvom vstupe do manželstva bol v roku 2003 v Litve (26,6), Lotyšsku (26,8) a Poľsku (27,0). U žien je tento vek podľa očakávania nižší v priemere o dva až tri roky. Ak komparujeme opäť roky 1992 a 2003, tak podľa štatistiky EUROSTATU to bolo v Bulharsku (21,6 v. 24,9), v ČR (21,6 v.25,6), v Holandsku (26,5 v. 28,4), v Portugalsku (24,2 v. 26,1), vo Švédsku (28 v. 30,5) a v Nemecku (25,8 v. 28,1). Najvyšší priemerný vek žien pri prvom vstupe do manželstva v roku 2003 bol vo Švédsku (30,5), na Islande (30,5) a v Dánsku (30,1). Naopak najnižší vek bol v Macedónsku (24,1), Rumunsku (24,1) a Litve (24,4). Na

²⁹ MATULNÍK, J. – RITOMSKÝ, A. 2006. *Hodnota manželstva a postoje k mimomanželskému spoluzitiu*, In: MATULNÍK at al.2006. *Analýza sociálnych a zdravotných dôsledkov...*, s. 67.

³⁰ RUSPINI, E. 1998. *Living on the Poverty Line. Lone Mothers in Belgium, Germany, Great Britain, Italy and Sweden*.

³¹ LEHMANN, P – WIRTZ C. 2004. *Household formation in the EU...*

Slovensku to bol priemerný vek prvého vstupu do manželstva v roku 1992 u mužov 24,3 a u žien 21,3 roka, v roku 2003 tento priemer narástol u mužov na 27,7 a u žien na 25 rokov.

Najnižší vek vstupu do manželstva (podľa EUROSTAT 2003)³³ je vo väčšine krajín Európskej únie a EEA 18 rokov, výnimkou je Írsko, kde môžu uzavrieť sobáš iba osoby vo veku 21 rokov a viac, Škótsko (16 rokov), Portugalsko (16 rokov), Francúzsko (muži 18 rokov, ženy 15 rokov), Rumunsko (muži 18 rokov, ženy 16 rokov) a Grécko (muži 14 rokov, ženy 12 rokov). Nižší vek je možný v niektorých krajinách na základe rozhodnutia súdu alebo/a súhlasu zákonných zástupcov. Ak je však v Grécku jednoznačne najnižšia veková hranica, na priemernom veku prvého vstupu do manželstva sa to v tejto krajine neprejavuje (v roku 2002 to bolo 31 rokov u mužov a 27,3 rokov u žien). Musíme však zobrať do úvahy určité skreslenie pri komparácii v rámci Európy v prípade Írska, kde bude v nižších vekových kategóriách (hlavne 20-24) väčší pomer slobodných ľudí.

Zvyšovanie priemerného veku, kedy vstupujú osoby do prvého manželstva, determinuje vo všetkých krajinách Európy zvyšovanie počtu (ako relatívneho tak aj absolútneho) *singles* ako dočasného stavu vo vekovej kategórii 20-29 (resp. 18-29) rokov. Ak však v budúcnosti môžeme očakávať zvyšovanie relatívnych čísel osôb vo veku 20-29 v kategórii *singles*, absolútny počet bude pravdepodobne z dôvodu zníženej celkovej pôrodnosti klesať. Môžeme tiež povedať, že väčšina *singles* plánuje vstúpiť do manželstva.

Viacere výskumy potvrdzujú stále vysokú hodnotu manželstva v európskych krajinách. V Českej republike *Druhý evropský výskum možných účinků populační politiky ČR 2001*³⁴ (reprezentatívny výskum na vzorke 1094 respondentov) zistil, že 51,3 % českej populácie preferovalo manželský zväzok a 30,1% respondentov preferovalo eventualitu „žiť spolu, neskôr sa vziať“, tj. 81,4% respondentov uvádzalo za najlepšiu možnosť život v manželstve (skôr či neskôr). Iba 18,6% respondentov uviedlo iný spôsob najvhodnejšieho partnerského súžitia. Vo svetle skutočnosti, že ČR je výrazne sekularizovaná (najväčší podiel ľudí bez vyznania v Európe) a tiež z post-komunistických krajín najviac spĺňa postuláty postmodernity, je uvedené číslo prekvapivo nízke. Do kategórií *singles* môžeme zaradiť 7% respondentov, ktorí

---

³² EUROSTAT. 2004a. *Population statistics*, p. 105.

³³ EUROSTAT. 2003. *Demographic statistics: Definitions and methods...*, p. 72-73.

³⁴ cit. podľa KATRŇÁK, T. 2004. *Determinanty poklesu sňatečnosti v 90. letech 20. století v České republice*, s. 261.

preferujú možnosť „nebývať s partnerom“, tj. LAT (living apart together), 3,7% respondentov, ktorí považujú za najlepšie „žiť sám/sama“ a 0,8%, ktorí plánujú „bývať v jednom byte s priateľmi“. Zvyšné kategórie sú život v kohabitácii (6,8%) a iné (0,3%). Treba však upozorniť na skutočnosť, že uvedené kategórie respondenti preferujú, ale v realite môže byť situácia mierne odlišná, determinovaná hlavne sociálnou a bytovou situáciou. Podobné výsledky priniesol aj *Projekt Mladá generace 1997*³⁵ (vzorka 1274 slobodných respondentov vo veku 18-30 rokov), keď iba 2,2% respondentov uviedlo, že plánujú život bez stáleho partnera. U žien to bolo dokonca iba 0,6% (4 zo 662), u mužov 3,8% (24 zo 632). Zaujímavosťou je, že 83,3% mužov, ktorí plánovali život bez partnerky, uvádzalo za ideálny počet detí v rodine dve a viac.

Iný pohľad na znižovanie sobášnosti poskytuje Katrňák (KATRŇÁK, T.2001), ktorý upozorňuje na tzv. sobášnu tieseň („marriage squeeze“). Hovorí o dvoch faktoroch, ktoré ju determinujú. Jednak je to kultúrny faktor, keď sa ženy vydávajú za starších mužov (v ČR a na Slovensku je rozdiel 2 až tri roky) a jednak demografický faktor, keď bol populačný nárast v rôznych rokoch odlišný. Katrňák napríklad uvádza, že v roku 1974 sa narodilo v ČR 94 387 žien ale v kohorte ich potenciálnych partnerov z roku 1971 iba 79 107 mužov. Na Slovensku bolo podľa SODB 2001 37 821 mužov (z toho 11 759 slobodných) vo veku 30 rokov a v kohorte ich potenciálnych partneriek vo veku 27 rokov bolo 43 658 (z toho 12 821 slobodných) žien. Svadobnú tieseň teda môžeme čiastočne pozorovať aj na Slovensku. V mladších vekových kategóriách však tieto rozdiely nie sú až tak markantné a môžeme ich považovať za zanedbateľné, napríklad mužov vo veku 27 rokov bolo podľa SODB 2001 44 897 a žien vo veku 24 rokov 45 819.

Ďalším z faktorov, ktoré spôsobujú nárast počtu *singles* sú rozvody. V krajinách Európskej únie a EEA (podľa EUROSTAT 2003)³⁶ sú povolené rozvody vo všetkých krajinách s výnimkou Malty. Ak je však na Islande rozvod možný už od 16. storočia, v Írsku je možný až od roku 1995. Podľa štatistiky EUROSTATU (EUROSTAT 2006)³⁷ bola najväčšia rozvodovosť v roku 2004 (počet rozvodov na 1000 obyvateľov) v Európskej únii v Českej republike (3,2), v Litve (3,2) a v Estónsku (3,1), naopak najnižšia rozvodovosť bola v Írsku (0,7 v roku 2003), v Taliansku (0,8 v roku 2003) a v Grécku (1,1). Na Slovensku boli v sledovanom období (2004) 2 rozvody na 1000

³⁵ cit. podľa HAMPLOVÁ, D. 2000. *Názory na manželstvá a rodinu mladých svobodných ľudí v roce 1997*

³⁶ EUROSTAT. 2003. *Demographic statistics: Definitions and methods...*, p. 90-91.

³⁷ EUROSTAT. 2006. *The family in the EU25 seen through figures*.

obyvateľov (spolu 10 889). Väčší počet rozvedených opätovne vstupuje do stavu manželského, niektorí z nich však ostávajú žiť bez partnera a zaraďujú sa do kategórie *singles*. Určitý počet rozvedených osôb sa stáva osamelým rodičom. Na Slovensku bolo v roku 2004 67,3% rozvodov manželstiev s maloletými deťmi. Tento podiel sa však postupne mierne znižuje, keďže v roku 1995 to bolo ešte napríklad 75,5% (ed. VAŇO, B.2005)³⁸.

Na základe vyššie uvedeného môžeme konštatovať, že z demografického hľadiska majú najväčší podiel na raste počtu *singles* hlavne zvyšovanie priemerného veku pri vstupe do manželstva, ako u mužov, tak aj u žien, zvýšená rozvodovosť, nerealizácia časti odkladaných sobášov, alternatívne súžitia ako LAT a v neposlednom rade zvyšovanie počtu ľudí, ktorí zostávajú bez partnera. Fenomén singles tiež priamo vychádza z druhej demografickej tranzície, zo zmeny hodnotového rebríčka, individualizácie a sekularizácie. Môžeme tiež konštatovať, že hodnotenie pozície rodiny je stále veľmi vysoké a väčšina *singles* je v tejto kategórii iba dočasne, ich nárast je spôsobený odkladaním sobášov. Zároveň považujeme za vhodné doplniť medzi príčiny poklesu sobášnosti aj tzv. sobášnu tieseň.

---

³⁸ ed. VAŇO, B. 2005. *Populačný vývoj v Slovenskej republike 2004*, s. 20.

5 PRIESTOROVÝ ASPEKT FENOMÉNU SINGLES

5.1 VYBRANÉ KRAJINY EURÓPY

V nasledujúcej podkapitole sa budeme venovať fenoménu *singles* vo vybraných krajinách Európy. Prioritne sa budeme opäť zaoberať domácnosťami jednotlivcov a podielom slobodných v danej krajine v kohorte 25-29 rokov. Údaje budeme prioritne čerpať z Eurostatu a, s výnimkou Českej republiky, ktorú pre podobný kultúrny aj historický vývoj môžeme najbližšie komparovať so SR, sa pre obmedzený rozsah práce budeme venovať iba priestorovému aspektu krajín ako celku.

Z pohľadu Slovenskej republiky sa javí za najrelevantnejšie porovnanie s ČR. V ČR sa fenoménom *singles* zaoberajú viacerí autori ako Fialová, Katrňák, Tomášek či Bartoňová. Väčšina sa však zaoberá týmto fenoménom v súvislosti s rodinou a sobášnosťou. V Českej republike môžeme čiastočne komparovať (podľa FIALOVÁ, L. 2006) vývoj sobášnosti a pomer slobodných vo veku 25-29 rokov, ktorý sme si vybrali z dôvodu vysokej fyziologickej úrovne plodnosti, počas celého 20. storočia. Ak na začiatku 20. storočia, v roku 1900, bolo v danej vekovej kategórii 46,1% slobodných mužov a 36,3% slobodných žien (minimálny sobášny vek bol 24 rokov), po prvej svetovej vojne v roku 1921 tento podiel stúpol na 54,6% u mužov a 41,1% u žien (od roku 1918 bol minimálny sobášny vek 21 rokov).

Tento pomer bol vysoký z dôvodu abnormálnej situácie spôsobenej vojnou, avšak čísla z roku 1930 dokazujú, že pomer slobodných bol všeobecne v tejto kohorte vysoký (muži 45,8% a ženy 32,9%). V roku 1930 bol priemerný vek pri vstupe do prvého manželstva u mužov 27,6 a u žien 25,9. Po druhej svetovej vojne podiel slobodných v kohorte 25-29 postupne klesal (minimálny sobášny vek bol znížený na 18 rokov) a u mužov dosiahol minimum pri sčítaní v roku 1970 (20,9%, pri priemernom veku vstupe do prvého manželstva 24,4) a u žien pri sčítaní v roku 1980 (8,9%). Od uvedených rokov, kedy podiel slobodných v danej kohorte dosiahol minimum, môžeme opäť sledovať zvyšovanie počtu slobodných. Pri sčítaní v roku 2001 tvorilo už 53,2% mužov vo veku 25-29 kategóriu slobodných, u žien bol tento podiel 31,5%. Za desať rokov (1991-2001) výrazne vzrástol podiel slobodných v tejto kohorte, u mužov z 27,6% na 53,2% a u žien z 10,9% na 31,5%. Priemerný vek pri vstupe do prvého manželstva bol v roku 2001 v ČR u mužov 28,3 rokov a u žien 25,8 rokov. Fialová upozorňuje, že „zatiaľ čo po dlhú dobu k vysvetleniu (...) kolísania úrovne sobášnosti postačoval buď

*stručný odkaz na ekonomický vývoj alebo na zmeny vo vekovej skladbe obyvateľstva, (...) dnes sú to tiež zmeny hodnotového systému prevažujúcej časti populácie a tiež zmena postojov k inštitúcii manželstva.*³⁹

Zaujímavé je tiež porovnanie podielu slobodných vo vekovej kategórii 25-29 rokov podľa najvyššieho dosiahnutého vzdelania v rokoch 1991 a 2001 (podľa KATRŇÁK, T. 2004).⁴⁰ U mužov so základným vzdelaním stúpol podiel slobodných zo 40% na 63%, vyučených z 24% na 50%, so stredoškolským vzdelaním z 26% na 56% a u mužov s vysokoškolským vzdelaním z 34% na 68%. U žien so základným vzdelaním stúpol tento podiel z 13% na 36%, u žien s výučným listom zo 7% na 24%, so stredoškolským vzdelaním z 11% na 33% a s vysokoškolským vzdelaním z 19% na 53%. Vo všetkých vzdelanostných kategóriách môžeme pozorovať výrazný nárast počtu slobodných.

Bartoňová sa vo svojom článku (BARTOŇOVÁ, D.2005)⁴¹ zaoberá cenzovými domácnosťami v Českej republike v poslednej tretine 20. storočia. Základné zistenia Bartoňovej sú nasledovné. „*Rýchly rast počtu aj zastúpenia domácností jednotlivcov od 70. rokov je výsledkom spoločného pôsobenia zmien demografického chovania a zlepšujúcej sa sociálnej a ekonomickej situácie domácnosti.*“⁴² „*Postupné vyrovnávanie pomeru pohlaví v zložení domácností jednotlivcov hlavne v 90-tych rokoch je spôsobené hlavne klesajúcou nadúmrtnosťou mužov a rastúcou úrovňou rozvodovosti*“⁴³ Zároveň však upozorňuje, že zníženie rastu podielu samostatne bývajúcich jednotlivcov koncom 20. storočia môže súvisieť s nedostatkom bytov. V rokoch 1970-2001 môžeme pozorovať relatívne výrazný nárast počtu slobodných ľudí v cenzových domácnostiach jednotlivcov vo vekovej kategórii 15-29 rokov. U žien vzrástol tento podiel z 54,2% v roku 1970 na 76,2% v roku 2001, u mužov to bolo 53,5% v roku 1970 a 76,3% v roku 2001. Určitý podiel cenzových domácností jednotlivcov tvoria aj ženatí resp. vydaté, kedy sa jedná o predrozvodové chovanie alebo o skutočnosť, že každý z manželov má iné trvalé bydlisko (a *de facto* bývajú napríklad spolu v podnájme alebo prenájme). Táto eventualita nás však upozorňuje na ďalšiu možnosť a to, že medzi *singles* môžu patriť aj vydaté resp. ženatí v rozvodovom konaní, keď síce formálne majú stáleho partnera (manžela resp. manželku), ale *de facto* žijú osamote.

³⁹ FIALOVÁ, L. 2006. *Trendy ve ...*, s. 98.

⁴⁰ KATRŇÁK, T. 2004. *Determinanty poklesu sňatečnosti...*, s.258.

⁴¹ BARTOŇOVÁ, Dagmar. 2005. *Cenzové domácnosti jednotlivců v České republice v poslední třetině 20. století.*

⁴² tamtiež s. 77.

V Českej republike môžeme teda jednoznačne pozorovať výrazný nárast počtu slobodných, vysokú mieru rozvodovosti, nárast počtu cenzových domácností jednotlivcov, ktorý je čiastočne brzdený (podobne ako v SR) nedostatkom bytov a ich cenovej nedostupnosti. Tiež môžeme vidieť trend zvyšovania veku, kedy osoby vstupujú do prvého manželstva, v roku 2003 to bolo napríklad 28,4 roku u mužov a 25,6 roku u žien. Zároveň však všetci autori upozorňujú na skutočnosť, že väčšina *singles* neodmieta manželstvo *a priori*⁴⁴. Katrňák (KATRŇÁK, T.2001) tiež upozorňuje na svadobnú tieseň, keď viaceré ročníky nenachádzajú dostatočný počet potenciálnych partnerov.

Podiel slobodných vo veku 25-29 rokov vo vybraných krajinách Európy v roku 2001 podľa národných cenzusov nám ukazuje tabuľka č.4 a priestorový aspekt dopĺňa mapa č. 1 (príloha A na strane 48).Priemerná hodnota za uvedených 31 krajín je 56,15%.

Tabuľka č. 4: Pomer slobodných vo veku 25-29 vo vybraných krajinách Európy v roku 2001

Krajina	%	Krajina	%
Belgicko	59,55	Maďarsko	51,15
Bulharsko	48,05	Nemecko	62,40
Česká republika	43,16	Nórsko	74,85
Dánsko	74,41	Poľsko	40,13
Estónsko	55,00	Portugalsko	43,85
Fínsko	69,92	Rakúsko	64,90
Francúzsko	67,95	Rumunsko	41,84
Grécko	59,62	Slovensko	40,94
Holandsko	69,39	Slovinsko	71,05
Írsko	78,19	Spojené kráľovstvo	67,22
Island	74,84	Španielsko	70,13
Lichtenštajnsko	59,68	Švajčiarsko	63,67
Litva	34,05	Švédsko	81,45
Lotyšsko	50,69	Taliansko	69,14
Luxembursko	58,53	Turecko	25,50
		<i>Zdroj: Census 2001 EUROSTAT</i>	

Na základe analýzy tabuľky č. 4 a mapy č. 1 (príloha A na strane 48) vidíme výrazné rozdiely v rámci jednotlivých krajín Európy. Najnižší podiel slobodných v sledovanej kohorte je podľa očakávania v Turecku (25,50%) a najvyšší podiel je, tiež

⁴³ tamtiež s. 78.

⁴⁴ pozri napr. TOMÁŠEK, M. 2006. *Singles a jejich vztahy...*

podľa očakávania, vo Švédsku (81,45%). Vysoký priemerný vek prvého vstupu do manželstva, sociálny tzv. welfare state, vysoký podiel neúplných rodín a postmoderná hodnotová orientácia (zameraná na individualizmus) sú determinantom vysokého podielu slobodných vo vekovej kategórii 25-29 rokov v severských krajinách. Všetky tieto krajiny (Island, Nórsko, Dánsko, Švédsko a Fínsko) majú priemerný vek vstupu do prvého manželstva vyšší ako 30 rokov, takže „štatisticky priemerný“ občan týchto krajín je slobodný. Podľa nášho názoru je vysoký podiel slobodných spôsobený hlavne sociálnou politikou vlád jednotlivých krajín, ktorá z ekonomického hľadiska nenúti občanov k vstupovaniu do manželstva (vysoké sociálne podpory pre slobodných rodičov). Tiež je to spôsobené životným štýlom a vo viacerých krajinách (napr. Švédsko) aj svadobnou tiesňou hlavne na vidieku. Jediná severská krajina, kde je podiel slobodných nižší ako 70% je Fínsko, čo je podmienené hlavne najnižším priemerným vekom vstupu do prvého manželstva z týchto krajín (30,1 roka v 2001). Vo všetkých týchto krajinách môžeme sledovať nárast počtu slobodných. Príkladom môže byť Dánsko, kde v roku 1979 bolo vo vekovej kategórii 20-29 59,56% slobodných a v roku 2006 bol tento podiel už 85,84% (na základe údajov *Danmarks Statistik*).⁴⁵

Prekvapujúco vysoký je podiel slobodných vo veku 25-29 rokov je v Írsku, teda v tradičnej katolíckej krajine. Táto skutočnosť je prioritne determinovaná vysokým priemerným vekom pri prvom vstupe do manželstva (nakoľko podľa štatistiky Eurostatu je „najnovším“ údajom za túto krajinu priemerný vek za rok 1996 a to 30 rokov, predpokladáme priemerný vek na úrovni približne 32 rokov v roku 2001). Určitú úlohu tu zohráva aj skutočnosť, že v Írsku je možné vstúpiť do manželstva až dovŕšením veku 21 rokov. V Írsku bola v roku 2001 mierne nadpriemerná sobášnosť v porovnaní s Európou (Európa- EU 25 4,81 sobášov na 1000 obyvateľov, Írsko 4,87), podľa toho môžeme predpokladať, že sa sobášnosť presúva do vyššieho veku. Napriek tomu je druhý najvyšším podiel slobodných v kohorte 25-29 rokov v rámci sledovaných európskych krajín v prípade Írska určité prekvapenie.

Môžeme konštatovať, že vysoký podiel slobodných je spôsobený hlavne vyšším priemerným vekom vstupu do prvého manželstva. To, že za vysokým podielom nestojí iba štatistika a matematika môžeme však pozorovať napríklad v prípade Nemecka a Slovinska. Ak bol v roku 2001 v Nemecku podiel slobodných vo veku 25-29 rokov 62,40 % pri priemernom veku prvosobášnosti 29,8 roka, v Slovinsku bol priemerný vek mierne nižší (29,6 roka) a napriek tomu bol podiel slobodných v danej kohorte 71,05%.

⁴⁵ údaje dostupné na <http://www.statbank.dk/statbank5a/default.asp?w=1024> [cit. 2007-06-06].

Slovinská republika je zároveň jedinou krajinou z bývalého východného bloku, ktorá má podiel slobodných vyšší ako 70% (patrí sem okrem severských krajín s výnimkou Fínska ešte Írsko a Španielsko).

Zaujímavé sú aj diametrálne odlišné podiely slobodných v pobaltských krajinách. Najnižší podiel sme zistili v roku 2001 v prípade Litvy (34,05%), tento podiel bol druhý najnižší v rámci sledovaných krajín Európy. Je to podmienené religionizitou tejto krajiny a tiež nízkym priemerným vekom vstupu do manželstva (26 rokov v roku 2001), výrazne vyšší podiel slobodných v nami sledovanej kategórii je v Lotyšsku (50,69%) a najvyšší podiel je v Estónsku (55,00%).

Z krajín Beneluxu je najvyšší podiel slobodných v kohorte 25-29 rokov v Holandsku (69,39%), najmenší v Luxembursku (58,53%). Pri analýze ostatných krajín EU15 a EEA môžeme konštatovať, že iba jedná krajina má nižší podiel slobodných ako je celoeurópsky priemer krajín, ktoré sme analyzovali. Touto krajinou je Portugalsko (43,85%), ktoré má relatívne nízky vek vstupu do prvého manželstva – v roku 2001 to bolo 27,5 roka. Výrazne rozdiely vidíme medzi Portugalsko a jeho susedným štátom Španielskom, kde je podiel slobodných 25-29 vyšší až o 26,28%.

Naopak v krajinách bývalého východného bloku je až na jednu výnimku (Slovinsko) podiel nižší ako je priemer. Nízky podiel je aj na Cypre (40,86%), kde je najvyššia sobášnosť v rámci Európy (v roku 2001 dosiahla podľa EUROSTAT YEARBOOK 2006/07 až 15,07, následne začala klesať na 14,5 v roku 2002 a výrazne poklesla v roku 2003 na 7,7, odvtedy mierne klesá). Najnižší podiel slobodných 25-29 je v Turecku, kde dosahuje iba 25,50%.

Ak komparujeme Slovenskú republiku v rámci vybraných krajín Európy môžeme konštatovať, že SR s podielom 40,94% patrí medzi krajiny s veľmi nízkym počtom slobodných vo vekovej kategórii 25-29 rokov. Tento podiel je podobný ako na Cypre (40,86%) a v Poľsku (40,13%). Priemerný vek vstupu do prvého manželstva bol na Slovensku v roku 2001 26,8 roka, najbližšie sa k nemu približuje Lotyšsko (26,7 roka), kde je však podiel slobodných výrazne vyšší (50,69%).

Celkovo môžeme konštatovať, že sme zistili výrazné rozdiely medzi západnou Európou (EU15 a EEA) a bývalým východným blokom, určité výnimky tvoria iba Portugalsko a Slovinsko. V rámci v súčasnosti (2007) členských štátov Európskej únie sme zistili vysoké variačné rozpätie od 34,05% (Litva) až po 81,45% (Švédsko). najnižší podiel je v nečlenskej krajine EÚ Turecku (25,50%). Podľa očakávania sme zistili vysoký podiel slobodných v štátoch severnej Európy, určitým prekvapením bol

vysoký podiel v Írsku, výrazné rozdiely v rámci pobaltských krajín a tiež výrazne odlišný pomer medzi Španielskom a Portugalskom. Naopak nie je prekvapením nízky podiel slobodných 25-29 v Poľsku, na Slovensku či na Cypre.

Podiel domácnosti jednotlivcov vo vybraných krajinách Európy v roku 2001 (pomer k počtu obyvateľov) podľa národných cenzusov nám ukazuje tabuľka č. 5 a priestorový aspekt dotvára mapa č. 2 (príloha B na strane 49). Údaje popisujú pomer osôb a nie cenzových domácností ako je to v prípade údajov za SR. Uvedené hodnoty sú na základe tabuľky EUROSTAT 2004b⁴⁶ Uvedený pomer zahŕňa domácnosti jednotlivcov nad 15 rokov v súkromných bytoch (private households) a teda nezahŕňa napríklad cenzové domácnosti jednotlivcov v domovoch dôchodcov. Musíme však upozorniť na skutočnosť, že pre rôznorodosť metodík na národných úrovniach sú uvedené údaje iba informatívne.

Tabuľka č.5 : Pomer domácností jednotlivcov v súkromných bytoch vo vybraných krajinách Európy v roku 2001 (pomer k počtu obyvateľov)

Krajina	%	Krajina	%
Arménsko	3,5	Lotyšsko	10,3
Bulharsko	9,9	Luxembursko	14,1
Cyprus	6,6	Maďarsko	11,9
Česká republika	14,9	Nemecko	19,4
Dánsko	27,0	Nórsko	20,5
Estónsko	17,4	Poľsko	10,5
Fínsko	20,2	Portugalsko	7,3
Francúzsko	15,5	Rakúsko	16,8
Grécko	8,0	Rumunsko	7,7
Holandsko	17,7	Slovenská rep.	13,4
Chorvátsko	8,3	Slovinsko	9,0
Írsko	9,2	Švajčiarsko	18,5
Lichtenštajnsko	15,6	Taliano	11,1
Litva	13,8	Veľká Británia	15,5
zdroj: EUROSTAT 2004b			

Na základe analýzy tabuľky č. 5 a mapy č. 2 (príloha B na strane 49) vidíme výrazné rozdiely v rámci jednotlivých krajín Európy. Podľa očakávania najvyšší podiel domácnosti jednotlivcov bol v sledovanom období v severských krajinách. Nakoľko v štatistike Eurostatu pre tento prípad chýba Švédsko, kde je predpoklad vysokého

⁴⁶ EUROSTAT. 2004b. *Families and households in the 2000 round of censuses in ECE member countries*, p. 21-22.

podielu osôb žijúcich osamote, najvyšší podiel bol zistený v Dánsku a to až 27%. Vysoký podiel je aj v Nórsku (20,5%) a Fínsku (20,2%).

Opäť, podobne ako v prípade slobodných vo veku 25-29 rokov, môžeme pozorovať výrazný a zreteľný rozdiel medzi krajinami EU15 a bývalým východným blokom a opäť s výnimkou Portugalska (7,3%) na jednej strane a Estónska (17,4%) na strane druhej. Relatívne nízky podiel osôb žijúcich v domácnostiach jednotlivcov sa nachádza v Írsku (9,2%). Najnižší podiel osôb žijúcich osamote môžeme pozorovať v Arménsku (3,5%) a z členských štátov EÚ na Cypre (6,6%), v Portugalsku (7,3%) a v Rumunsku (7,7%). Na Slovensku bol podiel podľa štatistiky Eurostatu podiel osôb žijúcich osamote v súkromných obydlíach 13,4%, čo je relatívne vysoké číslo.

Vysoký podiel osôb žijúcich v domácnostiach jednotlivcov bol tiež zaznamenaný v Nemecku (19,4%). Podľa Geißlera (GEIBLER, R. 2002)⁴⁷ jedným z hlavných dôvodov rozšírenia jednočlenných domácností je zvýšenie priemernej dĺžky života. Najpočetnejšou skupinou osamote žijúcich v Nemecku preto tvoria osoby staršie ako 65 rokov. V roku 1997 táto skupina tvorila viac ako 5 miliónov domácností a z nich 83% bolo tvorených ženami. Od šesťdesiatych rokov 20. storočia sa však neustále zvyšuje počet jednočlenných domácností, v ktorých žijú mladší ľudia. Počet 20 až 45 ročných *singles* sa medzi rokom 1972 a 2000 zvýšil z jedného na 4,3 milióny. Rast jednočlenných domácností zo 6 miliónov v roku 1972 na 11,2 milióna v roku 1999 je spôsobený v prvom rade nárastom slobodných žijúcich osamote o približne 3 milióny, následne nárastom rozvedených resp. ženatých ale žijúcich osamote o 1,4 milióna a až potom nasleduje nárast osamote žijúcich vdov a vdovcov.

V danej štatistike EUROSTAT 2004b sa tiež nachádza v rovnakej tabuľke podiel osamelo žijúcich rodičov, ktorých tiež môžeme zaradiť medzi *singles*. Najvyššie percento neúplných rodín sa nachádza v Estónsku (8,4%) a v Litve (8,4%), vysoký podiel je tiež v Českej republike (6,7%), v Maďarsku (6,2%), Poľsku (6,5%), Slovinsku (6,3%) a Arménsku (6,1%). Na Slovensku bol tento podiel podľa Eurostatu 5,6%. Najnižší podiel bol na Cypre (2,6%) a trochu prekvapujúco v Holandsku (3%) a vo Švajčiarsku (2,7%).

Určitý podiel *singles* tvoria aj rozvedení, preto sa v stručnosti pokúsime analyzovať rozvodovosť v Európe. Vychádzame zo štatistiky EUROSTAT 2007⁴⁸ a z tabuľky počtu rozvodov na 1000 obyvateľov. Najvyššia rozvodovosť bola v roku 2004

⁴⁷ GEIBLER, R. 2002. *Die Sozialstruktur Deutschlands*, s. 420.

⁴⁸ EUROSTAT. 2007. *Europe in figures. Eurostat yearbook 2006-07*, p. 68.

v Českej republike (3,2), v Litve (3,2), Estónsku (3,1), Lichtenštajnsku (3,1) a v Belgicku (3,0). Naopak najnižšia rozvodovosť (údaje iba za rok 2003) bola v Írsku (0,7), Turecku (0,7), Taliansku (0,8) a Grécku (1,0), teda v krajinách s relatívne vysokou religionizitou. Ako sme už spomínali vyššie, Malta je jedinou krajinou Európy, kde nie je legalizovaný rozvod.

5.2 SLOVENSKÁ REPUBLIKA

V rámci Slovenskej republiky sa v tejto práci zameriame na domácnosti jednotlivcov, ktoré budeme analyzovať priestorovo v rámci okresov, ďalej sa budeme venovať osobám s rodinným statusom slobodný (prioritne vo veku 25-29 rokov) a rozvedený a sobášnosti ako nepriameho aspektu fenoménu *singles*. Nakoľko sa však na Slovensku, podľa našich dostupných informácií, fenoménu *singles* nikto nevenoval dostatočne, budeme vychádzať z prác o rodine a rodinnom živote a z údajov zo sčítania obyvateľov domov a bytov z roku 2001. Uvedomujeme si však, že posledné sčítanie v SR nepokrýva dostatočne súčasné pomery (pomery v roku 2007).

Za vhodný úvod do problematiky domácnosti jednotlivcov v SR považujeme publikáciu *Demografická charakteristika rodiny na Slovensku*⁴⁹. Domácnosť jednotlivca tvorí jediná fyzická osoba, ktorá býva v byte buď sama alebo ako podnájomník alebo býva spoločne s ďalšou cenзовou domácnosťou, ale samostatne hospodári. Môžeme pozorovať radikálny nárast počtu cenзовých domácností jednotlivcov v období rokov 1961 a 2001. Ak v roku 1961 bol podiel týchto domácností iba 9,3% (109 692 domácností), v roku 1991 stúpol na 21,8% (399 288 domácností) a pri poslednom sčítaní v roku 2001 stúpol až na 30,0% (622 023 domácností). To znamená, že v roku 2001 každá šiesta dospelá osoba žila sama (každý siedmy muž a každá piata žena) a 14,3% dospelaj populácie žilo v domácnostiach jednotlivcov. Vo vývoji domácnosti jednotlivcov sú výrazné diferenciácie predovšetkým vo vekovom zložení a rodinnom stave.

Vo všetkých sčítaniach v sledovanom období prevládali približne dvojnásobne domácnosti jednotlivcov žien nad mužmi, výnimkou je sčítanie obyvateľov, domov a bytov v roku 2001, kedy sa tento pomer znížil na 1,5 násobok. Ak v roku 1961 prevládali u oboch pohlaví v domácnostiach jednotlivcov ovdovení muži a ženy, od roku 1970 sa toto rozdelenie u mužov mení v prospech slobodných. Z hľadiska

vekového zloženia v celom sledovanom období tvorili najvyšší podiel domácnosti jednotlivcov mladšie vekové kategórie slobodných 20-34 ročných mužov a žien a ovdovené osoby nad 70 rokov. Pri poslednom sčítaní v roku 2001 z celkového počtu domácnosti jednotlivcov mužov bola najpočetnejšie zastúpená vekové skupina 20-24 ročných (20,7 tisíc) a 25-29 ročných (21,3 tisíc) slobodných mužov a kohorta ovdovených mužov nad 70 rokov (25,5 tisíc). U žien prevládali ženy nad 70 rokov (132,7 tisíc) a ženy 20-24 ročné (takmer 16 tisíc).

„Vysoké podiely slobodných mužov a žien v uvedených vekových kategóriách svedčia o odkladaní prvých sobášov do vyššieho veku a znižovaní intenzity sobášnosti, ako aj uprednostňovanie nezávislého spôsobu života „bez stáleho partnera“ alebo bez partnera vôbec. Trend zvyšovania priemerného veku pri sobáši je v krajinách západnej Európy bežný a Slovensko ho nasleduje. Predpokladá sa, že aj v budúcnosti sa bude, ako prejav zosilneného individualizmu a oslabenia záujmu o rodinný život, počet domácnosti naďalej zvyšovať.“⁵⁰ V uvedenej publikácii autori predpokladajú, že „podiel jednočlenných domácností by nemal presiahnuť 35 % [do roku 2025] z celkového počtu domácnosti (zvýšenie maximálne o 5 percentuálnych bodov), pravdepodobne však neprevýši 32%.“⁵¹

Na základe priestorovej analýzy cenzových domácnosti jednotlivcov v SR v jednotlivých okresoch podľa sčítania z roku 2001 sa pokúsime zistiť regionálne rozdiely. V tabuľke č. 6 sú uvedené pomery cenzových domácností jednotlivcov v 79 okresoch Slovenskej republiky a v mape č. 3 (príloha C na strane 50) sú tieto údaje priestorovo premietnuté v rámci SR.

Tabuľka č. 6 : Pomer cenzových domácností jednotlivcov v SR podľa okresov v roku 2001

Okres	%	Okres	%	Okres	%
Bratislava I	45,96	Nové Zámky	29,79	Žiar nad Hronom	33,15
Bratislava II	40,31	Šaľa	26,81	Bardejov	19,47
Bratislava III	39,29	Topoľčany	31,46	Humenné	24,02
Bratislava IV	33,93	Zlaté Moravce	40,95	Kežmarok	21,50
Bratislava V	29,10	Bytča	26,23	Levoča	26,61
Malacky	28,18	Čadca	26,02	Medzilaborce	31,39
Pezinok	34,28	Dolný Kubín	26,38	Poprad	27,29
Senec	27,26	Kysucké Nové Mesto	26,81	Prešov	27,78
Dunajská Streda	30,82	Liptovský Mikuláš	28,53	Sabinov	29,87

⁴⁹ ed. PILINSKÁ, Viera. 2005. *Demografická charakteristika rodiny na Slovensku*.

⁵⁰ tamtiež, s. 9.

⁵¹ tamtiež, s. 16.

Galanta	30,21	Martin	28,74	Snina	26,31
Hlohovec	30,78	Námestovo	20,58	Stará Ľubovňa	24,51
Piešťany	35,71	Ružomberok	27,58	Stropkov	23,96
Senica	30,96	Turčianske Teplice	28,93	Svidník	23,87
Skalica	28,23	Tvrdošín	24,57	Vranov nad Topľou	19,61
Trnava	33,12	Žilina	26,57	Gelnica	25,73
Bánovce nad Bebravou	30,73	Banská Bystrica	30,25	Košice I	34,51
Ilava	27,48	Banská Štiavnica	36,19	Košice II	28,51
Myjava	31,13	Brezno	31,17	Košice III	25,50
Nové Mesto nad Váhom	33,00	Detva	42,48	Košice IV	34,11
Partizánske	32,82	Krupina	33,43	Košice - okolie	26,13
Považská Bystrica	33,92	Lučenec	33,92	Michalovce	27,96
Prievidza	25,85	Poltár	31,37	Rožňava	28,89
Púchov	26,92	Revúca	27,71	Sobrance	34,84
Trenčín	27,82	Rimavská Sobota	30,81	Spišská Nová Ves	26,84
Komárno	30,27	Veľký Krtíš	34,19	Trebišov	25,85
Levice	33,31	Zvolen	34,53		
Nitra	30,66	Žarnovica	31,85	<i>Zdroj: SODB 2001</i>	

Na základe údajov uvedených v tabuľke č. 6 môžeme vidieť diametrálne odlišné údaje za rôzne okresy SR. Najvyšší podiel domácnosti jednotlivcov je podľa očakávania v troch mestských okresoch Bratislavy (Bratislava I s celkovo najvyšším podielom 45,96%, ďalej Bratislava II 40,31% a Bratislava III 39,29%) a v okresoch Detva 42,48% a Zlaté Moravce 40,95%. Táto skutočnosť súvisí jednak s nárastom počtu samostatne žijúcich slobodných ale tiež so starnutím obyvateľstva, nakoľko práve okres Bratislava I má najvyšší podiel obyvateľstva v poproduktívnom veku (vdovci a vdovy). To, že domácnosti jednotlivcov tvoria stále prioritne ovdovené osoby (s výraznou prevahou žien) dokazuje aj nízky podiel cenzových domácnosti jednotlivcov v okrese Bratislava V (29,10%), ktorý má na celorepublikovej úrovni najväčší podiel produktívneho obyvateľstva. Určité skreslenie však môže byť spôsobené nedostatkom cenovo prístupných bytov a tiež skutočnosťou, že trvalé bydlisko sa v mnohých prípadoch líši od skutočného bydliska.

Väčšina okresov Trnavského, Trenčianskeho, Nitrianskeho a Banskobystrického kraja má podiel domácnosti jednotlivcov nad 30% (celorepublikový priemer je 30,02%), výnimkou sú Skalica (28,23%), Malacky (28,18%), Šaľa (26,81%), Nové Zámky (29,79%), Ilava (27,48%), Prievidza (25,85%), Púchov (26,92%), Trenčín (27,82%) a Revúca (27,71%). Naopak v Košickom kraji je vyšší podiel (nad 30%) domácností jednotlivcov iba v okresoch Sobrance (34,84%), Košice I (34,51%) a Košice IV (34,11%). V Prešovskom kraji má väčší podiel ako 30% iba okres

Medzilaborce (31,4%), v Žilinskom kraji majú všetky okresy podiel domácnosti jednotlivcov menší ako 30% (najviac Turčianské Teplice 28,93% a najmenej Námestovo 20,58%). Iba v dvoch okresoch na celom Slovensku je podiel nižší ako 20%, jedná sa o okresy Bardejov (19,47%) a Vranov nad Topľou (19,61%). Vyšší podiel jednočlenných cenзовých domácnosti je tiež v týchto okresoch determinovaný prioritne starnutím obyvateľstva (okresy Medzilaborce a Sobrance dokonca patria medzi okresy s absolútne najvyšším prirodzeným úbytkom). Nízky podiel jednočlenných domácnosti je však na druhej strane tiež spôsobený vyššou sobášnosťou v tradičných rímskokatolíckych okresoch (Námestovo – 20,58%, Tvrdošín – 24,57%). Abnormálnym z hľadiska zaradenia zostáva Bratislavský kraj z dôvodu vysokého variačného rozpätia (od 27,26% v okrese Senec do 45,96% v okrese Bratislava I)

Celkovo môžeme konštatovať, že podiel v jednotlivých okresoch je determinovaný starnutím obyvateľstva, religionizitou, sobášnosťou, bytovou a ekonomickou situáciou, zvyšovaním veku vstupu do prvého manželstva a v neposlednom rade aj životným štýlom (hlavne v mestách). Môžeme pozorovať výrazné odlišnosti medzi západom a stredom Slovenska (Trnavský, Trenčiansky, Nitriansky, Banskobystrický a čiastočne Bratislavský kraj), kde je podiel jednočlenných domácnosti vo väčšine okresov nadpriemerný a severom a východom Slovenska (Žilinský, Prešovský a Košický kraj).

Výrazný počet osôb žijúcich v jednočlenných domácnostiach tvoria ovdovené osoby, ktoré vo väčšine prípadov nespádajú pod nami chápaný fenomén *singles*, nakoľko by v prípade, ak by ich manžel/manželka nezomrel, pravdepodobne žili naďalej v partnerskom zväzku. Nárast počtu jednočlenných domácnosti je teda čiastočne spôsobený starnutím obyvateľstva. Zvyšovanie priemerného veku prvého vstupu do manželstva naopak priamo súvisí s fenoménom *singles*, v zmysle definície ako prechodného stavu. Výrazný nárast priemerného veku prvosobášnosti môžeme pozorovať pri komparácii vybraných kohort podľa pohlavia v rôznych rokoch. Ak v prípade vekovej kategórie 20-24 rokov bol v rokoch 1970-1991 aj u mužov aj u žien relatívne konštantný podiel slobodných (u mužov 70-71% a u žien 39-40%). V roku 2001 môžeme vidieť výrazný nárast u mužov o necelých 18 percentuálnych bodov (na 88,01%) a u žien dokonca až o 31 percentuálnych bodov (na 71,75%). Počas celého sledovaného obdobia podiel súčtu rozvedených a ovdovených vo vekovej kategórii 20-24 rokov nepresiahol hranicu jedného percenta.

Výrazný nárast slobodných môžeme tiež vidieť v kategórii 25-29 rokov, ktorá je pre našu prácu prioritná. Ak v roku 1970 bolo 24,33% mužov v tejto kohorte slobodných, v roku 1991 to bolo už 29,35% a v roku 2001 pomer výrazne stúpol na 50,96%. U žien môžeme vidieť postupné zvyšovanie podielu slobodných žien z 12,11% v roku 1971 na 15,01% v roku 1991 a zdvojnásobenie počtu v priebehu desiatich rokov na 31,85%. Ak prirátame osoby rozvedené a ovdovené (v tejto vekovej kategórii môžeme ešte hovoriť o príslušnosti ovdovených k *singles*), tak u žien bol pomer 36,68% a u mužov 53,53%. V súčasnosti je dôvodný predpoklad, že tieto čísla sú ešte výrazne vyššie, nakoľko od posledného sčítania obyvateľov uplynulo šesť rokov.

Na základe priestorovej analýzy podielu slobodných v kohorte 25-29 rokov v SR v jednotlivých okresoch podľa sčítania z roku 2001 sa pokúsime zistiť regionálne rozdiely. V tabuľke č. 7 sú uvedené podiely slobodných z celkovej populácie vo vekovej skupine 25-29 rokov v 79 okresoch Slovenskej republiky a v mape č. 4 (príloha D na strane 51) sú tieto údaje priestorovo premietnuté v rámci SR.

Tabuľka č. 7: Pomer slobodných vo veku 25-29 podľa okresov SR v roku 2001

Okres	%	Okres	%	Okres	%
Bratislava I	59,57	Nové Zámky	38,72	Žiar nad Hronom	41,78
Bratislava II	53,07	Šaľa	39,33	Bardejov	39,09
Bratislava III	52,96	Topoľčany	41,09	Humenné	37,75
Bratislava IV	52,79	Zlaté Moravce	40,18	Kežmarok	32,58
Bratislava V	55,56	Bytča	33,28	Levoča	39,87
Malacky	40,09	Čadca	36,12	Medzilaborce	44,90
Pezinok	43,68	Dolný Kubín	43,38	Poprad	42,07
Senec	41,56	Kysucké Nové Mesto	36,13	Prešov	40,86
Dunajská Streda	38,82	Liptovský Mikuláš	43,49	Sabinov	36,45
Galanta	38,46	Martin	41,56	Snina	33,82
Hlohovec	40,35	Námestovo	32,31	Stará Ľubovňa	35,64
Piešťany	45,08	Ružomberok	39,81	Stropkov	38,25
Senica	38,39	Turčianske Teplice	39,09	Svidník	34,60
Skalica	36,35	Tvrdošín	39,24	Vranov nad Topľou	35,44
Trnava	42,46	Žilina	41,07	Gelnica	38,08
Bánovce nad Bebravou	39,34	Banská Bystrica	43,79	Košice I	40,96
Ilava	42,54	Banská Štiavnica	41,85	Košice II	44,20
Myjava	41,47	Brezno	42,47	Košice III	43,81
Nové Mesto nad Váhom	42,74	Detva	39,12	Košice IV	49,69
Partizánske	42,10	Krupina	39,30	Košice - okolie	35,95
Považská Bystrica	41,65	Lučenec	42,39	Michalovce	35,74
Prievidza	39,99	Poltár	38,22	Rožňava	37,92
Púchov	39,30	Revúca	39,06	Sobrance	32,72
Trenčín	43,20	Rimavská Sobota	40,42	Spišská Nová Ves	40,72
Komárno	41,15	Veľký Krtíš	35,25	Trebišov	36,00
Levice	39,55	Zvolen	39,93		
Nitra	40,27	Žarnovica	40,00	Zdroj: SODB 2001	

Na základe analýzy podielu slobodných v jednotlivých okresoch SR v kohorte 25-29 rokov môžeme vidieť výrazné rozdiely, od najmenšieho podielu v okrese Námestovo (32,31%) po najvyšší podiel v okrese Bratislava I (59,57%). Priemer za celú Slovenskú republiku je 40,94%. V rámci krajov iba v dvoch krajoch je väčšina okresov s nadpriemerným podielom. V Bratislavskom kraji je tento podiel nadpriemerný vo všetkých okresoch s výnimkou okresu Malacky (40,09%). Abnormálne vysoké čísla boli zaznamenané v mestských okresoch mesta Bratislavy, ktoré výrazne ovplyvnili aj celorepublikový priemer. Vo všetkých okresoch (Bratislava I-V) je podiel slobodných vo vekovej kategórii 25-29 vyšší ako 50%. Najvyšší podiel ako u mužov (66,1%), tak aj u žien (53,1%) je v okrese Bratislava I, tento okres je zároveň jediným, kde je podiel slobodných žien v danej kohorte vyšší ako 50%. Uvedené vysoké čísla môžeme interpretovať jednak ako určitý spôsob mestského života, nižšiu hodnotu rodiny v danej kohorte (vysoký podiel ľudí bez vyznania, vysoká vzdelanosť), ale tiež musíme prihliadať na nedostatok bytov. Vysoký podiel slobodných je aj v Trenčianskom kraji, kde sme najvyššie čísla zistili v okrese Trenčín (43,20%) a iba v troch okresoch bol podiel nižší ako celoslovenský priemer (Bánovce nad Bebravou, Prievidza a Púchov).

V Trnavskom kraji sú iba dva okresy, ktoré majú nadpriemerný podiel slobodných v skúmanej kohorte, ide o okresy, ktorých súčasťou sú dve veľké mestá – Trnava a Piešťany. V okrese Piešťany je podiel slobodných dokonca najvyšší mimo mestských okresov (Bratislava I-V a Košice IV). Najnižší podiel slobodných v tomto kraji je v okrese Skalica (36,35%). V Nitrianskom kraji sú iba dva okresy, ktoré majú relatívne vysoký podiel slobodných v kohorte 25-29 rokov, jedná sa o okresy Komárno a Topoľčany. Vysoké rozdiely medzi okresmi sú v Žilinskom kraji, kde štyri okresy (Dolný Kubín, Liptovský Mikuláš, Martin a Žilina) dosahujú nadpriemerné hodnoty a sedem okresov (Bytča, Čadca, Kysucké Nové Mesto, Námestovo, Ružomberok, Turčianske Teplice a Tvrdošín) hodnoty nižšie ako celorepublikový priemer. Zaujímavá je napríklad diametrálna odlišnosť dvoch susedných okresov Námestovo (32,31%) a Dolný Kubín (43,38%). Okres Námestovo dosahuje najnižší podiel v rámci celého Slovenska, je to prioritne spôsobené vysokou religionizitou (rímskokatolícke vierovyznanie) a vysokou sobášnosťou, ktorá je tým priamo determinovaná zároveň s vysokou pôrodnosťou. Uvedená charakteristika sa však vzťahuje tiež na okres Tvrdošín, ktorý ma napriek tomu relatívne vysoký podiel slobodných vo vekovej

kategórii 25-29 rokov. Uvedená skutočnosť naznačuje, že religionizita nie je jediným dôvodom nízkych čísel, ale je jedným z hlavných determinantov (dôkazom môže byť napríklad aj okres Bytča s výrazne dominantným rímskokatolíckym vierovyznaním).

V Banskobystrickom kraji jednotlivé okresy oscilujú okolo slovenského priemeru s určitou výnimkou v okrese Veľký Krtíš (35,25%). Najvyššie čísla dosahuje podľa očakávania okres Banská Bystrica (43,79%). V rámci bývalého Východoslovenského kraja sú mimo mestských okresov Košíc iba dva okresy s nadpriemerným pomerom slobodných vo vekovej kategórii 25-29 rokov – okresy Medzilaborce (44,90%) a Poprad (42,07%). Ak v prípade Medzilaboriec je to pravdepodobne z dôvodu starnutia obyvateľstva a vysokého vyst'ahovalectva z okresu (vyššia mobilita slobodných ako ženatých), v prípade okresu Poprad je to podľa nášho názoru podmienené hlavne prítomnosťou veľkého mesta Poprad. Tento efekt môžeme čiastočne pozorovať aj v okrese Prešov, ktorý je tesne (0,08%) pod celorepublikovým priemerom. Tiež nie je prekvapujúci relatívne vysoký podiel slobodných v mestských okresoch Košíc, s výnimkou okresu Košice IV je však tento podiel výrazne nižší ako v Bratislave. Dva okresy na východe Slovenska dosahujú podiel slobodných nižší ako 33% - Kežmarok (32,58%) a Sobrance (32,72%).

Ak celkovo hodnotíme priestorové rozmiestnenie slobodných v kohorte 25-29 rokov v rámci okresov, vidíme opäť výrazný rozdiel medzi stredným a západným Slovenskom na jednej strane (vysoký podiel slobodných) a východným, severným a čiastočne južným Slovenskom na strane druhej (relatívne nízky podiel slobodných). Tieto čísla sú však podmienené aj veľkosťou okresov a prítomnosťou resp. neprítomnosťou veľkého mesta. Neporovnateľne najvyššie pomery slobodných vo vekovej kategórii 25-29 rokov sú v okresoch Bratislavy, čo nie je prekvapujúce. Uvedené čísla sú však s najväčšou pravdepodobnosťou ešte výrazne vyššie, ak berieme do úvahy dobu, ktorá uplynula od posledného sčítania (6 rokov).

Určitý podiel *singles*, ako sme už spomínali vyššie, tvoria osoby rozvedené bez stáleho partnera. V súčasnosti predstavuje rozvod jednu z možností riešenia manželských nezhôd. Počet rozvedených je z dlhodobého hľadiska podmienený mimo iného zákonnou normou. Do roku 1950 platil zákon z roku 1918, ktorý umožňoval zánik manželstva rozvodom „od stala a lože“, rozlukou manželstva, keď rozluka nebola zánikom manželstva *de iure*, a úmrtím manžela/manželky. V publikácii *Demografická charakteristika rodiny na Slovensku* (ed. PILINSKÁ, V. 2005) sa chybné uvádza rozvod ako jediný spôsob zániku manželstva po roku 1950, zánik manželstva bol a je možný aj

smrťou alebo vyhlásením jedného z manželov za mŕtveho. Zákon o rodine z roku 1950 stanovil ako jediný možný spôsob zániku manželstva rozvodom z dôvodu hlbokého a trvalého rozvratu vzťahov v manželstve. Zákonom o rodine 94/1963 Zb. bolo subjektívne hľadisko viny nahradené objektívnym, tj. či manželstvo môže plniť svoje funkcie. V roku 1973 bolo zrušené predbežné konanie o zmierení manželstiev. Viac ako štyridsaťročný zákon bol zmenený zákonom č. 36/2005 Z.z. (Zákon o rodine), kde rozvod upravujú § 22-27. Podľa §23 ods. 1 „*Súd môže manželstvo na návrh niektorého z manželov rozviesť, ak sú vzťahy medzi manželmi tak vážne narušené a trvalo rozvrátené, že manželstvo nemôže plniť svoj účel a od manželov nemožno očakávať obnovenie manželského spolužitia.*“ Súd tiež zisťuje dôvody a príčiny rozvodu. Napriek relatívne vysokému počtu rozvodov (približne každé tretie manželstvo) je slovenská norma relatívne konzervatívna, nakoľko neumožňuje rozvod jednoduchou dohodou manželov, ako je tomu napríklad vo viacerých štátoch USA. V prípade zjednodušenia na spôsob „rozvodov na počkanie“, by pravdepodobne rozvodovosť bola pomerne vyššia, ale tiež by sme mohli očakávať nárast sobášov druhého a vyššieho poradia. Rozvodovosť až na výnimky na Slovensku od šesťdesiatych rokov 20. storočia postupne narastá a po roku 2000 dosahuje maximálne hodnoty a je dôvodný predpoklad, že bude ešte narastať po vzore západných krajín.

Podstatnou skutočnosťou je, že „*v populácii rozvedených počty žien výrazne prevyšujú počty mužov, a to počas celého sledovaného obdobia [1970-2001] a v každej vekovej kategórii. Rozvedení muži ľahšie nadväzujú nové partnerské vzťahy ako rozvedené ženy, čo dokladujú aj údaje o vyšších počtoch sobášov mužov druhého a vyššieho poradia.*“⁵² Nakoľko napríklad v roku 2001⁵³ bolo najviac rozvedených mužov (17,6 tisíc, tj. 18,2% zo všetkých rozvedených mužov) a žien (22,2 tisíc tj. 16,2%) vo veku 45-49 viacerých rozvedených nemôžeme priamo zaradiť pod fenomén *singles* zo sociologického a kultúrneho hľadiska. Poslednom intercenzuálnom období bol dokonca zaznamenaný pokles počtu rozvedených, pre nás najrelevantnejších, mladších vekových skupín.

Zaujímavý a pre našu prácu relevantný je aj pohľad na rozvodovosť na Slovensku z hľadiska okresov. Určitú analýzu predstavuje práca *Obyvateľstvo Slovenska podľa výsledkov SODB* (s. 24). Podľa nej naviac rozvedených mužov a žien majú okresy na

---

⁵² PILINSKÁ, Viera – LUKÁČOVÁ, Martina. 2005. *Obyvateľstvo Slovenska podľa výsledkov SODB*, s. 22.

⁵³ údaje čerpáme z ed. PILINSKÁ, Viera. 2005. *Demografická charakteristika rodiny na Slovensku*.

území mesta Bratislavy, najviac však okres Bratislava II (8,09%), ostatné okresy Bratislavského kraja (Malacky, Senec a Pezinok) sú svojim podielom 4,2-4,7% zhruba na úrovni Slovenska (4,3%). „*Vysoká rozvodovosť v Bratislave je zapríčinená vysokou koncentráciou obyvateľov v reprodukčnom veku, ktorí sú aj vo veku najvyššej rozvodovosti*“⁵⁴. Podľa nášho názoru je uvedené zhrnutie prinajmenšom diskutabilné. Ak by malo byť obhájiteľné, v okrese Bratislava V, kde je najvyšší podiel osôb v reprodukčnom veku by mala byť najvyššia rozvodovosť. Ak však osôb v reprodukčnom veku (15-49 rokov) je v okrese Bratislava V 67,23%, podiel rozvedených je 7,63%, naopak v okrese Bratislava II, kde je podiel osôb v reprodukčnom veku výrazne nižší (55,15%) je podiel rozvedených napriek tomu vyšší (8,09%). Podľa nášho názoru výrazne vplýva na rozvodovosť aj náboženské vierovyznanie (vysoký podiel osôb bez vyznania v Bratislave), mestský spôsob života a všeobecne liberálnejšie prostredie.

Vysoké podiely rozvedených majú ešte okresy Komárno, Levice, Nové Zámky (5,3-5,9%), ďalej sú to okresy Banská Bystrica a Lučenec (6,2%), Banská Štiavnica (6,1%) a Zvolen (5,9%) v Banskobystrickom kraji a mestské okresy Košíc (5,6-6,7%) a okres Rožňava (5%) v Košickom kraji. Najnižší podiel rozvedených z celkového počtu je podľa očakávania v okresoch Námestovo (0,95%) a Tvrdošín (1,67%) na Orave a okresy v Prešovskom kraji (Sabinov – 1,15%, Stará Ľubovňa – 1,24%, Bardejov – 1,71% a Vranov nad Topľou – 1,70%). Táto skutočnosť je prioritne podľa nášho názoru spôsobená vysokou religionizitou daných okresov (všetky okresy s nízkou rozvodovosťou majú podiel osôb s vyznaním nad 96%, Námestovo dokonca nad 98%) ale tiež vysokým podielom predreprodukčného obyvateľstva (0-14 rokov). Na základe uvedených rozdielov môžeme konštatovať, že ak napríklad v Bratislave rozvedení tvoria pravdepodobne relatívne vysoký počet *singles*, v okresoch s vysokou religionizitou je tento podiel zanedbateľný.

---

⁵⁴ PILINSKÁ, Viera – LUKÁČOVÁ, Martina. 2005. *Obyvateľstvo Slovenska podľa výsledkov SODB*, s. 24.

6 ZÁVER A ZHODNOTENIE

V našej práci sme predostreli stručný pohľad na fenomén *singles*, jav, ktorý na západe aj u nás nadobúda na vážnosti. Zvyšovanie počtu ľudí bez stáleho partnera má a bude mať ďalekosiahle dôsledky nielen v demografickej či sociologickej rovine, ale tiež v rovine ekonomickej a psychologickej. Medzi negatívne aspekty môžeme zaradiť znižovanie pôrodnosti, egocentrizmus, myslenie a plánovanie v krátkodobých obdobiach, osamelosť osôb bez partnera, orientovanie na konzum a spotrebu a množstvo demografických problémov (v Európe najviac pozorovateľné starnutie a nutnosť prehodnotenia dôchodkového zabezpečenia a welfare state). Naopak medzi pozitívne aspekty môžeme zaradiť zvýšenú produktivitu práce (hlavne v krátkodobom a strednodobom horizonte, v dlhodobom je otázna), zvýšenie hodnoty osobnej voľby (vytráca sa tlak na uzavretie manželstva a stigmatizácia „starých dievok“), možnosť rozvoja jednotlivca (orientácia na znalostnú ekonomiku).

Na základe našej stručnej analýzy však môžeme konštatovať, že väčšina *singles* plánuje a má záujem vstúpiť do partnerského vzťahu, mizivé percento osôb odmieta partnerstvo *a priori*. Na zvyšovaní počtu *singles* má najväčší podiel odkladanie vstupu do manželstva, vysoká rozvodovosť a tlak pracovného trhu na vysokú mobilitu. Dôvodne však môžeme predpokladať, že hlavne z ekonomických, sociálnych a bytových dôvodov je v strednej a východnej Európe fenomén *singles* čiastočne utlmený. Je to však spôsobené tiež rozdielnym vývojom pred rokom 1989.

Na základe komparácie domácností jednotlivcov a tiež počtu slobodných v kohorte 25-29 rokov môžeme pozorovať výrazný rozdiel medzi krajinami západnej Európy príj. EU15 a bývalým východným blokom. Táto odlišnosť je podmienená jednak rozdielnym vývojom v rokoch 1948-1989, ale tiež podľa nášho názoru vyššou religionizitou (s výnimkou Českej republiky), konzervativizmom, ekonomickou a sociálnou situáciou. Výnimku tvorí Portugalsko, kde je však tiež relatívne vysoká religionizita a tiež mierne odlišný vývoj počas diktatúry Salazára. Na druhej strane krajinou, ktorá sa výrazne odlišuje od bývalého východného bloku, je Slovinsko, ktoré sa najviac približuje k západným krajinám nielen polohou ale aj životným štýlom a kultúrou. Najvyšší počet *singles* a domácností jednotlivcov bol podľa očakávania zistený v severských štátoch (Island, Nórsko, Dánsko, Švédsko, Fínsko).

Pri prognóze vývoja v budúcnosti môžeme podľa nášho názoru vychádzať zo súčasného stavu v západnej Európe. Podobný vývoj sa dá očakávať aj v strednej a východnej Európe preberaným určitých kultúrnych aspektov konzumného života. Zvyšovanie prisťahovalectva a vysoká natalita moslimov dáva predpoklad k určitému ustáleniu situácie v Európe a zamedzeniu ďalšieho poklesu pôrodnosti. Európa však bude naďalej starnúť a v budúcnosti môžeme očakávať výrazný nárast počtu domácností jednotlivcov ovdovených osôb.

Na základe analýzy okresov Slovenska môžeme vidieť tiež výrazné rozdiely medzi západnými a južnými okresmi na jednej strane a severnými a východnými okresmi na strane druhej. Je to determinované prioritne religionizitou, životným štýlom a tiež ekonomickými a sociálnymi aspektmi. Bez prekvapenia je zistenie, že najviac slobodných v nami skúmanej kohorte a tiež najvyšší počet domácností jednotlivcov sa nachádza v mestských okresoch Bratislavy, rozdiely medzi nimi sú podmienené hlavne etapovou výstavbou panelových bytov počas ČSSR. V Bratislave by sme mohli nájsť asi najviac „typických“ *singles* podľa matrice populárnej kultúry (mladí, úspešní, draví, vzdelaní a pod.).

Na záver by som chcel opäť konštatovať, že predkladaná práca je iba veľmi stručným úvodom do problematiky *singles* a uvedená téma si zaslúži ďalšie spracovanie. Ak sa táto bakalárka práca stane určitým impulzom, myslím, že svoj účel splnila.

7 ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

BARTOŇOVÁ, Dagmar. 2005. *Cenzové domácnosti jednotlivců v České republice v poslední třetině 20. století*. In: Demografie, roč. 47, 2005, č. 2, s. 77-86.

BERG-CROSS, Linda et al. 2004. *Single Professional Women: A Global Phenomenon Challenges and Opportunities*. In: Journal of International Women's Studies, vol. 5, 5 June 2004.

ČOBEJOVÁ, Eva – HANUS, Martin. 2006. *Single, člověk budoucnosti?* In: .týždeň, roč. 3., 2006, č. 29, 17. júla 2006, s. 16-20.

GEIßLER, Rainre. 2002. *Die Sozialstruktur Deutschlands*, 3. doplnené vydanie. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 2002. ISBN 3-89331-460-1.

HEATH, Sue – CLEAVER, Elizabeth. 2003. *Young, Free and Single? Twenty-something and Household Change*. New York: Palgrave Macmillan, 2003. 226 p. ISBN 1-4039-0124-4.

EUROSTAT. 2003. *Demographic statistics: Definitions and methods of collection in 31 European Countries. Theme 3: Population and social conditions* [online v pdf]. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2003. 117p. [cit. 2007-05-06] dostupné na internete: < http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-CC-03-005/EN/KS-CC-03-005-EN.PDF >

EUROSTAT. 2004a. *Population statistics. Theme 3: Population and social conditions*. [online v pdf]. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2004. 150p. [cit. 2007-05-06] dostupné na internete: < http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-BP-04-001/EN/KS-BP-04-001-EN.PDF >

EUROSTAT. 2004b. *Families and households in the 2000 round of censuses in ECE member countries*. [online v pdf]. Working Paper No. 11. 14. November 2004. 42 p.

[cit. 2007-05-21] dostupné na internete: < <http://www.unece.org/stats/documents/2004/11/census1/wp.11.e.pdf>>

EUROSTAT. 2006. *The family in the EU25 seen through figures*. [online v pdf]. In: Eurostat news release, 59/2006, 12 May 2006. [cit. 2007-05-06]. Eurostat news release dostupné na internete: <<http://ec.europa.eu/comm/eurostat.html>>

EUROSTAT. 2007. *Europe in figures. Eurostat yearbook 2006-07*. [online v pdf]. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2007. 357p. [cit. 2007-06-10]. ISSN 1681-4789 dostupné na internete: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-CD-06-001/EN/KS-CD-06-001-EN.PDF>

FIALOVÁ, Ludmila. 2006. *Trendy ve sňatkovém chování obyvatelstva České republiky ve 20. století*. In: Demografie, roč. 48, 2006, č. 2, s. 97-108.

HAMPLOVÁ, Dana. 2000. *Názory na manželství a rodinu mladých svobodných lidí v roce 1997*. In: Demografie, roč. 42, 2000, č. 2, s. 92-98.

HERTEL, Janine – SCHÜTZ, Astrid et al. 2005. *Social Perception of Single People*. [online v pdf]. 35p. [cit. 2007-04-04] dostupné na internete: <http://www.tu-chemnitz.de/phil/psych/professuren/diffpsy/oeffiles/artikel/Herteletal__22306social%20perception%20of%20singles.pdf>

JANDOUREK, Jan. 2003. *Úvod do sociologie*. Praha: Portál, 2003. 232 s. ISBN 80-7178-749-3.

KATRŇÁK, Tomáš. 2004. *Determinanty poklesu sňatečnosti v 90. letech 20. století v České republice*. In: Demografie, roč. 46, 2004, č. 4, s. 256-263.

KATRŇÁK, Tomáš. 2001. *Strukturální příčiny poklesu sňatečnosti a nárůstu svobodných v devadesátých letech v České republice*. In: Sociologický časopis, roč. 37, 2001, č. 2, s. 225-239.

KATUŠČÁK, Dušan. 2004. *Ako písať záverečné a kvalifikačné práce*. 3.vyd. Nitra: Enigma, 2005. 164 s. ISBN 80-89132-10-3.

KOHUTIAR, Juraj. 1998. *Na západ od západu*. Bratislava: Charis, 1998. 192 s. ISBN 80-88743-22-2.

LEHMANN, Petra – WIRTZ Christine. 2004. *Household formation in the EU - Lone parents*. [online v pdf] In: Statistics in focus. Population and Social Conditions 3-5/2004, EUROSTAT, [cit. 2007-05-06] dostupné na internete: < http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-NK-04-005/EN/KS-NK-04-005-EN.PDF >

MATULNÍK, Jozef. 1998. *Pokles pôrodnosti na Slovensku ako deviácia*. [dizertačná práca] Trnava: Fakulta ošetrovateľstva a sociálnej práce Trnavskej univerzity, 1998. 116 s.

MATULNÍK, Jozef et al. 2006. *Analýza sociálnych a zdravotných dôsledkov zmien demografického správania na Slovensku*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2006. 408 s. ISBN 80-8082-051-1.

ed. MLÁDEK, Jozef at al. 2006. *Demogeografická analýza Slovenska*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2006. 222 s. ISBN 80-223-2191-5.

MONTOUSSÉ, Marc – RENONARD, Gilles. 2005. *Přehled sociologie*. Praha: Portál, 2005. 336 s. ISBN 80-7178-976-3.

MOŽNÝ, Ivo. 1999. *Sociologie rodiny*. 2. uprav. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. ISBN 80-86429-05-9.

PARSHIP. 2006. *First European Singles Survey Reveals Some Surprising Results*. [online v pdf]. [cit. 2007-04-10] dostupné na internete: < http://www.parship.co.uk/common/main/public/misc/research/January2006_3.pdf >

PILINSKÁ, Viera – LUKÁČOVÁ, Martina. 2005. *Obyvateľstvo Slovenska podľa výsledkov SODB*. Bratislava: INFOSTAT, 2005. 81 s. [z <http://www.infostat.sk/vdc>]

ed. PILINSKÁ, Viera. 2005. *Demografická charakteristika rodiny na Slovensku*. Bratislava: INFOSTAT, 2005. 67 s. [z <http://www.infostat.sk/vdc>]

RELATIONSHIP SERVICES WHAKAWHANAUNGATANGA. 2005. *Relationships 2005. New Zealanders' Attitudes & Experiences. Part II: Single life*. [online v pdf]. Wellington: RSW. [cit. 2007-04-04] dostupné na internete: < http://www.relate.org.nz/resources/Relationships_2005_Singles.pdf >

RUSPINI, Elisabetta. 1998. *Living on the Poverty Line. Lone Mothers in Belgium, Germany, Great Britain, Italy and Sweden*. [online v pdf]. Mannheim: Mannheimer Zentrum für Europäische Sozialforschung, 1998. 60 p. ISSN 0948-0072. [cit. 2007-04-18] dostupné na internete: <<http://www.mzes.uni-mannheim.de/publications/wp/wp1-28.pdf>>

RYCHTAŘÍKOVÁ, Jitka. 2000. *Sňatečnost a nesezdaná soužití*. In: Demografie, roč. 42, 2000, č. 4, s. 291-295.

SINGLY, François de. 1999. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999. 128 s. ISBN 80-7178-249-1.

TOMÁŠEK, Marcel. 2006. *Singles a jejich vztahy; kvalitativní pohled na nesezdané a nekohabituující jednotlivce v České republice*. In: Sociologický časopis, roč. 42, 2006, č. 1, s. 81-105.

ed. VAŇO, Boris. 2001. *Obyvatelstvo Slovenska 1945-2000*. Bratislava: INFOSTAT, 2001. 75 s. [z <http://www.infostat.sk/vdc>]

ed. VAŇO, Boris. 2005. *Populačný vývoj v Slovenskej republike*. Bratislava: INFOSTAT, 2005. 96 s. [z <http://www.infostat.sk/vdc>]

Zákon o rodine, Zbierka zákonov č. 36/2005.

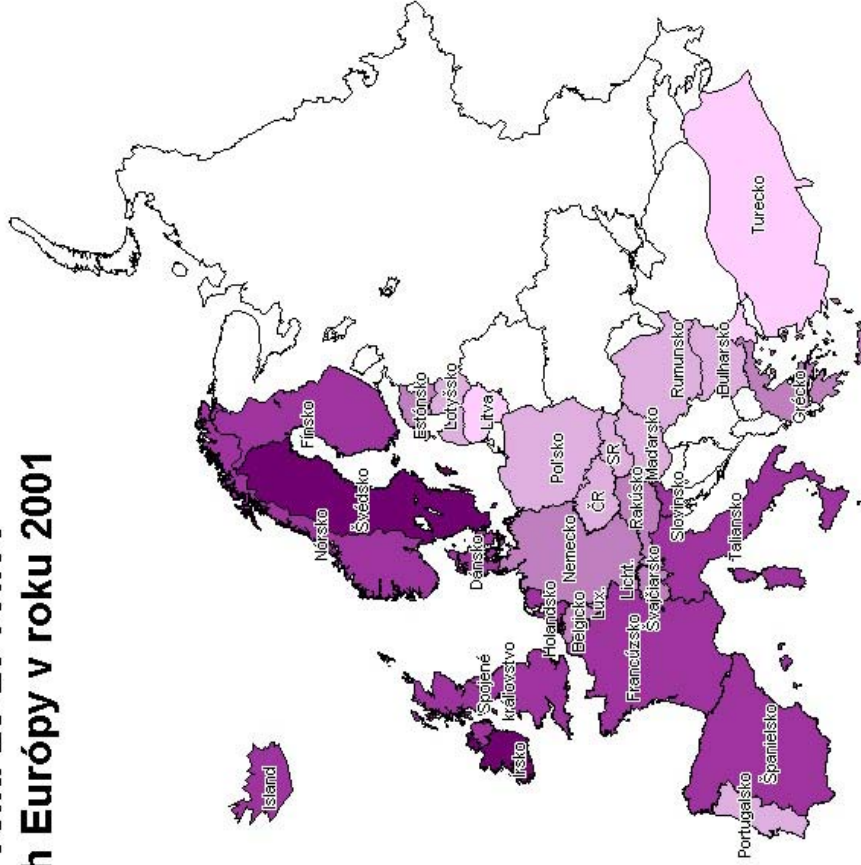
PRÍLOHY

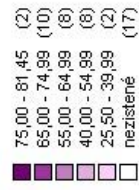
Pomer slobodných vo veku 25-29 rokov vo vybraných krajinách Európy v roku 2001

Michal Drotován

1 : 35 000 000

Pomer slobodných vo veku 25-29 rokov
(v percentách)

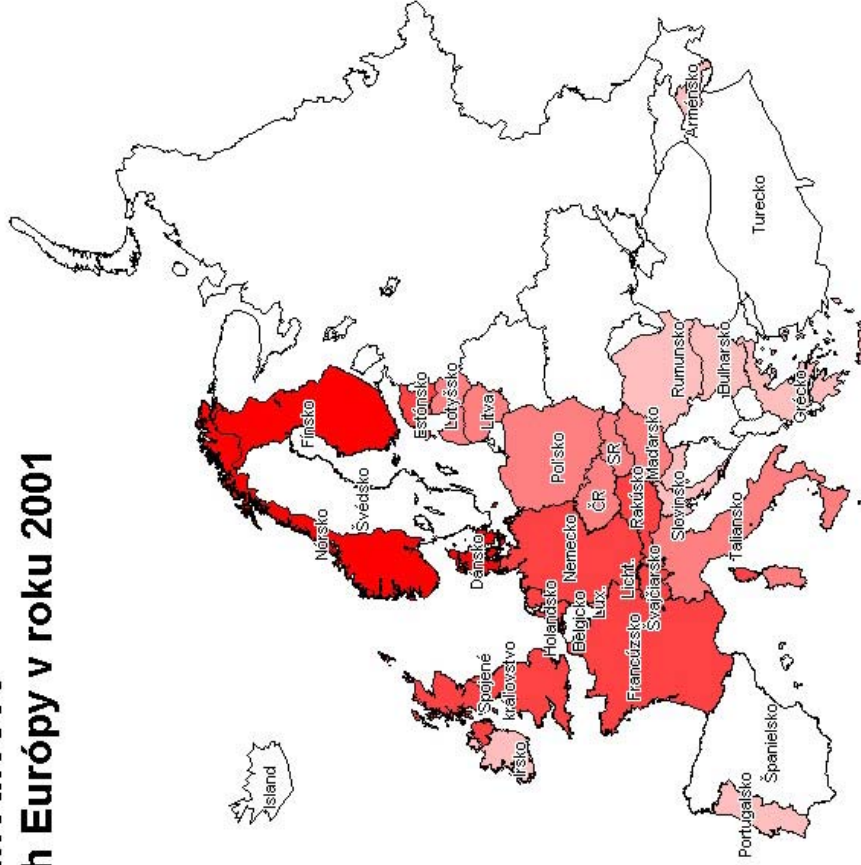

Zdroj: Census 2001 EUROSTAT

Pomer domácností jednotlivcov vo vybraných krajinách Európy v roku 2001

Michal Drotován

1 : 35 000 000

Pomer domácností jednotlivcov
(v percentách)

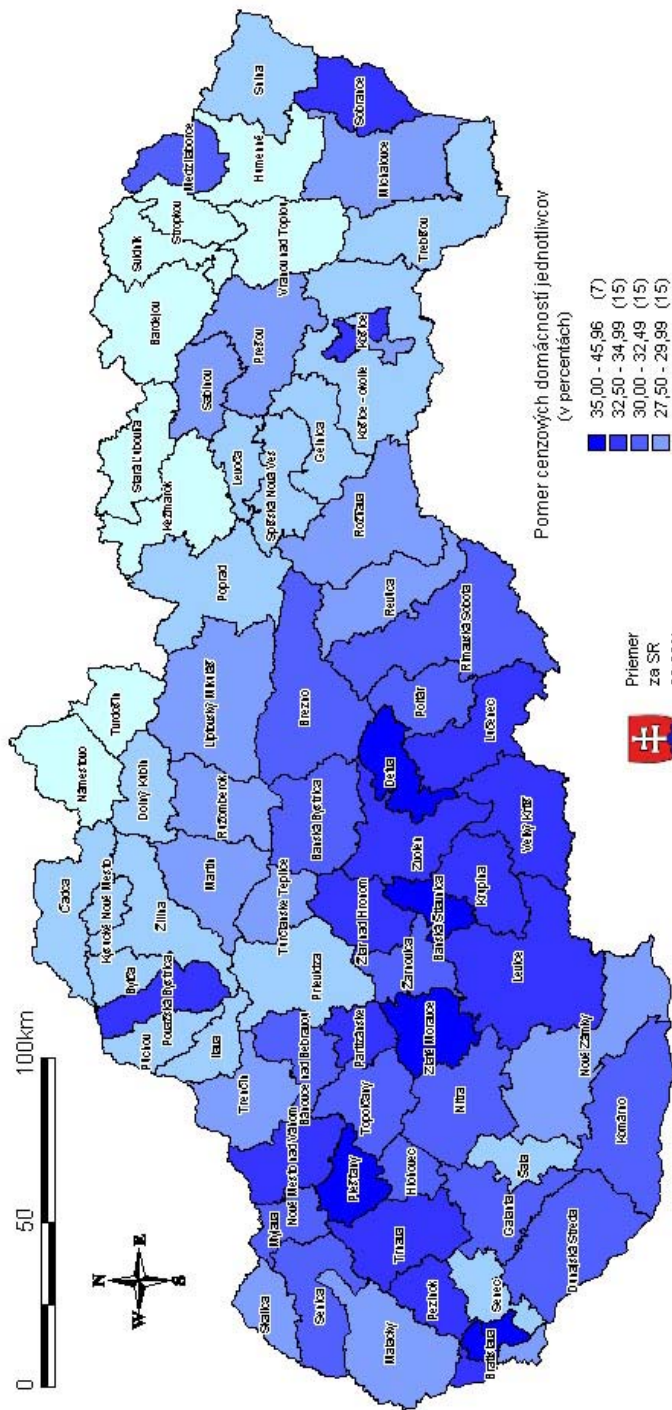

Zdroj: EUROSTAT 2004b

Pomer cenových domácností jednotlivcov v SR podľa okresov v roku 2001

Michal Drotván

1 : 1 750 000

Pomer cenových domácností jednotlivcov
(v percentách)

35,00 - 45,96	(7)
32,50 - 34,99	(15)
30,00 - 32,49	(15)
27,50 - 29,99	(15)
25,00 - 27,49	(18)
19,47 - 24,99	(9)

Priemer
za SR
30,02%

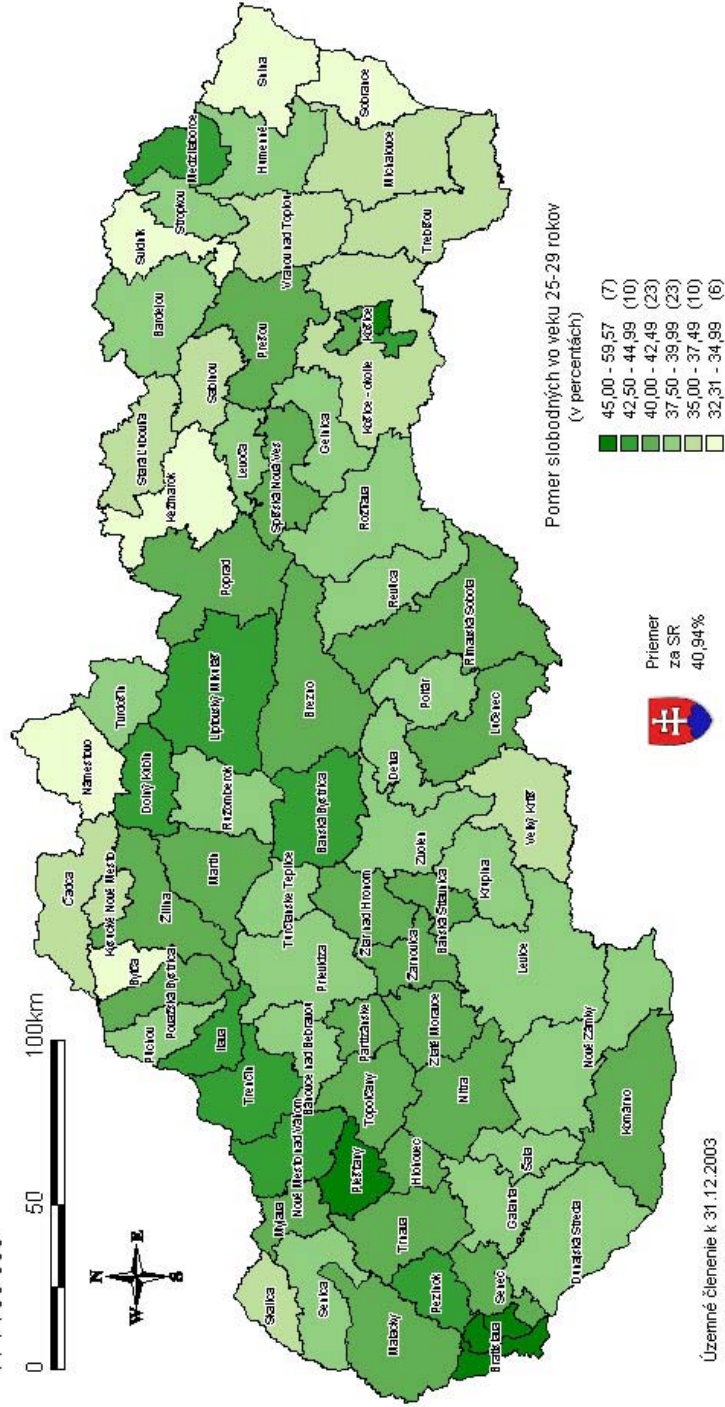
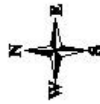

Územné členenie k 31.12.2003
Zdroj: SOOB 2001

Pomer slobodných vo veku 25-29 rokov podľa okresov SR v roku 2001

Michal Drotován

1 : 1 750 000

Územné členenie k 31.12.2003
Zdroj: SODB 2001